

El Patrimoni Arquitectònic, una font per a l'ensenyament de la Història i les Ciències Socials

El pensament i la pràctica docent dels professors

Margarita Lleida Alberch

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC, UNA FONT PER A
L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA I LES CIÈNCIES SOCIALS**

EL PENSAMENT I LA PRÀCTICA DOCENT DELS PROFESSORS

TESI DOCTORAL

de

MARGARITA LLEIDA ALBERCH

Codirigida per

Dr. JOAQUIM PRATS CUEVAS

Dr. JOAN SANTACANA I MESTRES

Departament de Didàctica de les Ciències Socials

Facultat de Formació del Professorat

Universitat de Barcelona

Març, 2008

ANNEXOS

ANNEXE I :

TRANSCRIPCIÓ DEL DISCURS DEL GRUP DE DISCUSSIÓ

A continuació la investigació presenta el discurs literal del grup de discussió¹:

Moderadora.- *Bona tarda a tots. Em dic Concha Fuentes i seré la moderadora d'aquesta petita reunió que farem tots plegats. En primer lloc, ens agradaria tant a la Margarita com a mí donar-vos les gràcies per la vostra col·laboració; sense ella, realment l'èxit de la investigació no seria tal. Per tant, sou fonamentals, així com les vostres suggerències i aportacions. Bé, en primer lloc, m'agradaria explicar-vos el per què estem aquí, per què estem en aquest grup de discussió. Com ja sabeu ens ha convocat la Margarita, la investigadora Margarita Lleida, per que formem part de l'instrument metodològic que ella farà servir en l'elaboració de la seva tesi doctoral. La seva tesi doctoral l'està dirigint el Doctor Joaquím Prats, que és catedràtic de la didàctica de les CC.SS. de la Universitat de Barcelona. La seva tesi té com a... jo diria com a objecte d'estudi, la Didàctica del Patrimoni Arquitectònic com a font de la Història. I més concretament, l'objectiu que té la investigadora és conèixer què penseu i quines experiències didàctiques té el professorat de Secundària sobre el patrimoni arquitectònic com a font per l'estudi de la història.*

Llavors, en aquest sentit, la vostra aportació serà fonamental, en el sentit que serà la primera aproximació que tindrà la investigadora per apropar-se a conèixer aquest pensament del professorat. Molt bé, en aquest sentit, que parreu avui és important. Heu d'intentar parlar molt, d'una manera ordenada i sobre tot d'una manera molt sincera. En el sentit que no hem de dir allò que queda bé o que ens agradria fer però que no podem fer. Simplement heu de dir la vostra experiència didàctica i els vostres pensaments com a professors. És en aquest sentit que podeu estar tranquils, és tot absolutament confidencial, no es farà ús públic d'aquestes cintes i ademés serà absolutament anònim.

Molt bé, prèviament a l'inici del que serà el col·loqui, sí que seria interessant una mica establir unes normes, no normes, però si uns elements pràctics pel bon funcionament del grup. En primer lloc, heu de saber que el grup de discussió o grup d'opinió té una durada màxima de dues hores. En aquestes dues hores jo us

---

¹ La investigadora, després de diverses audicions de les cintes recull aquí la transcripció literal. Per fer-ho no utilitza el nom dels participants, ja que s'ha de mantenir del tot l'anonimat i utilitza el mot de *moderadora* i *observadora* per referir-se a la persona que va dirigir el discurs del grup i la investigadora. Aquí es recull el text íntegre de la reunió del grup de discussió, utilitzant lletra cursiva.

aniré llençant tot un seguit de qüestions, de preguntes. Concretament seran 8 generals i després hi ha petites preguntes de verificació. En aquestes 8 preguntes vosaltres doneu el vostre parer i sobre tot això, intercanviar opinions, que aquest és l'element més important. Estarà enregistrat com esteu veient si tot funciona correctament i el meu paper com a moderadora serà això, llençar-vos aquestes preguntes i una mica, pues, moderar; jo quedaré en un absolut segon plà i el que faré pues en un moment donat serà demanar-vos el vostre punt de vista. Hi ha dues advertències que com a qualsevol reunió haurem de considerar. La primera, no cal dir-la, però la diem, això ho expliquen als manuals, oi?, és la necessitat del respecte envers les opinions dels altres. La segona, i aquesta ens costarà molt per que som professors, és no marxar del guió, dir allò i respondre allò que veritablement estem preguntant. Moltes de les qüestions són interessantíssimes com a professors que som; segur que parlariem de la nostra experiència i això seria molt interessant, però no aquí, quedem després; hem d'intentar no sortir-nos del guió.

I molt bé, podem començar, si us sembla i com podem començar? Pues fent una mica una ronda de presentacions. A veure qui som, perquè estem aquí i el nostre perfil professional. Si us sembla començaré jo i així veureu l'estil més o menys.

Jo em dic Concha Fuentes i soc professora de Secundària; soc licenciada en Geografia i Història, especialitat Història Contemporània. Soc doctora en Didàctica de les Ciències Socials. El meu objecte d'estudi va ser la visió que els alumnes tenen de la matèria de la història com a coneixement científic i com a matèria escolar, indicant l'interès i la utilitat que li veuen a aquesta matèria. He participat en alguns grups d'investigació, de fet soc membre del grup d'investigació Digesht; com algun de vosaltres he format part d'alguna revista, hem fet algunes publicacions i actualment estic en un projecte amb Latinoamèrica que és comparar la visió dels alumnes d'aquí amb els alumnes lationamericans. Molt bé si us sembla, H2, endavant.

H2.- Bé, jo soc professor de l'Institut Menéndez i Pelayo de Barcelona des de fa bastant de temps i he fet els cursos de doctorat recientment, i ara potser començaré una tesi doctoral sobre el tractament de la diversitat en CC.SS.

Moderadora.- Molt bé, H2, endavant.

D2.- Jo soc la...(diu el seu nom), soc professora de Secundària, també, de l'institut de Corbera. Donc història i doncs també socials a l'ESO. I he participat, per exemple, com a experiències, en l'experimentació de la Reforma quan es va començar a fer i vaig estar en un centre experimental i ara estic també en el grup aquest, Digest.

Moderadora.- Endavant, D3...

D3.- Soc la...(diu el seu nom), també soc professora de Secundària de Història de l'Art de Batxillerat i també de les CC.SS i bueno vaig fer cursos de doctorat, però no vaig fer la tesi. I bueno, pues, si que he fet cursos no en grups d'investigació, però si com a recerca personal, en doncs, tot l'àmbit de les CC.SS, tant en la seva variant artística com d'altres temes relacionats també, doncs, amb la didàctica o amb la pràctica professional.

H3.- Em dic...(diu el seu nom). Ara estic treballant a Inspecció des de fa un any, però soc professor de Secundària; abans he estat mestre de Primària i arrel de fer els cursos de doctorat de la promoció del 99-2000 en el Departament de Didàctica de les CC.SS doncs, em vaig posar també a fer una tesi; estic començant ara el qüestionari de la tesi. La tesi tracta sobre l'anàlisi dels llibres de text de Batxillerat i especialment els llibres d'història. I ara estic en aquest punt.

D1- Jo soc la...(diu el seu nom). Soc professora d'història de Secundària, també, però vinc de Primària; primer he sigut Primària. Soc llicenciada en Geografia i Història i bueno les circumstàncies m'han donat, bueno, he fet algun master d'economia per que a l'institut necessitaven un economista i bueno m'he dedicat a l'economia, cursets i tot això, no? I ja està. Aquesta és la meva història.

Moderadora.- H1, endavant

H1.- Jo també soc professor de Secundària. Donc fonamentalment batxillerats. Soc Llicenciat en Història Contemporània però durant 4 o 5 anys he estat impartint

assignatures d'economia per imperatiu i necessitats dels serveis i qüestions d'aquestes de necessitats de l'institut.

Moderadora.- Molt bé, ja ens coneixem tots i fetes les presentacions, començo a formular les preguntes, a veure que us sembla. D'acord? Com a professors d'Història que sou, bé, **teniu interès pel tema del patrimoni arquitectònic. Us interessa el tema del patrimoni arquitectònic?** Vinga, som-hi.

D1.- Je, je (una rialleta). Ningú contesta. Tots es miren.

H2.- Per arquitectònic s'entén l'arquitectura del tipus artístic, d'interès artístic? l'arquitectura... o l'arquitectura industrial o l'arqueologia industrial?

Moderadora.- A veure, anem per parts. En principi entenem com a patrimoni arquitectònic...(dubta) què entenem per patrimoni arquitectònic serà la següent pregunta, je, je, per parts, anem per parts (je, je, rialletes de tots). Simplement, amb la consideració que vosaltres teniu del què és patrimoni arquitectònic, si us interessa, després ja perfilarem què és això, que és l'ideari que nosaltres tenim d'aquest concepte.

H1.- Aviam, jo això que he dit que he fet economia, doncs també he fet durant uns quants anys, durant uns quants anys i també per necessitats del servei vaig estar fent de professor d'història de l'art i vaig ser varis anys examinador de Selectivitat d'història de l'art també, i llavors sí que em vaig veure directament implicat doncs tant per les necessitats de programació i de necessitats del que sortia en examens de selectivitat doncs, a tenir que tractar amb el tema del patrimoni o a utilitzar el patrimoni artístic en funció doncs d'acabar d'explicar o d'acabar de fer entendre o de donar una visió una mica més que no fos tant de llibre o de manual del que era el patrimoni artístic que estava estudiant, o sigui el veure els monuments directament i llavors havia fet sortides a Florència, que queda una mica lluny, però també havia fet sortides doncs a...monuments com molt més propers, com a Santa Maria del Mar, per exemple, o a Empúries i llavors si que he tractat directament o he utilitzat directament doncs els mitjans de patrimoni que ara existien.

Moderadora.- Per tant, t'interessa el tema.

H1.- Llavors en el moment aquest que estava ficat en el terreny d'història de l'art i quan les necessitat m'ho demanaven no és que no estigui interessat d'una manera global, però diguessim d'una manera a nivell pràctic i concret per les necessitats que tenia al davant sí que tenia un interès important en el patrimoni; si que l'he utilitzat jo. (Idees contradictòries, entre l'interès i la necessitat, no sembla realment interessat).

Moderadora.- Cursos de formació, n'heu fet?

H1.- No, jo no.

Moderadora.- D3, què en penses? Estàs interesada en el patrimoni?

D3.- Jo sí, (ho diu d'una manera molt segura i rotunda) també com ell deia, en el sentit d'haver de fer la història de l'art, doncs clar, hi ha una inquietud del que pugui ser no només la selectivitat, sinó pel que té pel contingut de matèria, i a més a més, jo afegiria també, jo no se vosaltres, però jo a l'Institut que jo estic, ja no em refereixo a l'obra física i arquitectònica, que també dóna molt de sí per la reflexió, llavors des d'aquest vessant, doncs, penso que és interessant a mi personalment i també transmetre la visió en els alumnes sobre tot de l'observació i també la crítica.

Moderadora.- Res més?

D1.- Sí, bueno, jo també se m'ha oblidat dir abans, que per qüestions també...m'ha tocat aquest any fer la història de l'art, no? i realment a mí sempre m'ha interessat moltíssim tot lo del patrimoni artístic i tot això, però aquest any que directament per primera vegada m'ha tocat fer la història de l'art estic disfrutant moltíssim, i lo primer que he fet ha sigut portar-me una setmana als alumnes a Madrid i realment ha sigut una experiència molt interessant, no? Molt interessant directament en el Museo del Prado, en el Thyssen, en el Reina Sofia

per que els alumnes em deien o que la il·lusió que fa d'una cosa que estant veient en classe, no? quan estant mirant una fotografia, una diapositiva, no? aleshores veure la veritat, no? O sigui ells per exemple amb la Danae del Museo del Prado, no?, observant les Tres Gràcies, no? o no ser, el Picasso, el Gernika de Picasso, o sea és molt diferent.

Moderadora.- Cursos, n'has fet de formació?

D1.- d'art?

Moderadora.- No, del patrimoni.

D1.- No, del patrimoni no he fet, però sempre m'ha agradat molt, o sigui, m'ha agradat i aleshores amb el grup d'alumnes doncs ara tenim projectat visitar no sé, l'arqueològic d'aquí de Catalunya, el del romànic, també, no?, i com són molt pocs, perquè en tinc set alumnes i prou, o sigui són unes classes molt agradables, no? i ho hem passat molt bé i ho passem molt bé, no?, o sigui... (continua parlant de museos, pintura...no es refereix al patrimoni arquitectònic).

Moderadora.- I els demés?

D2.- A mí també m'interessa. Suposo que patrimoni pel que veig està relacionat amb sortides. Aleshores... (s'en van per les branques)

Moderadora.- La pregunta és patrimoni arquitectònic.

D2.- Jo per exemple, nosaltres en el departament de CC.SS que estem hem programat fer una sortida cada curs, i aleshores una de les finalitats es anar a veure alguna cosa o sigui practicar l'observació directa, observar directament un edifici, en aquest cas P.A. o bé algun altre element o sigui la finalitat no és el patrimoni arquitectònic, però és fer una sortida i aleshores s'aprofita perquè si hi ha algun edifici o algun element arquitectònic relacionat amb el que s'està fent, doncs, treballar-ho, sigui una església, per exemple Santa Maria del Mar ho fem, o sigui un castell; a segon també hem anat a veure un castell, o sigui, si que entra

a dintre de la programació anar a veure alguna cosa del patrimoni i quan he fet Art que també n'he fet, doncs, clar, aleshores també vas a veure, a ser possible, algun edifici.

D1.- Si, no, perquè el que deia abans, jo he anat a veure museus, però era molt curiós perquè anavem per Madrid i em preguntavem, mira, aquest edifici o l'altre, o sigui els mateixos alumnes es fixaven i tenien un interès, no?

Moderadora.- Molt, bé. H3.

H3.- A veure, la meva circumstància, jo el meu itinerari laboral ha sigut molt variat i he estat molt poc estable als centres, doncs he voltat molt tant quan estava a Primària, com a Secundària, no?, això ho explico en el sentit de dir, m'ha condicional molt (es justifica) en poder mantenir una certa regularitat cap el treball amb el patrimoni. Evidentment que m'interessa el patrimoni com a recurs didàctic, el trobo molt útil perquè tot..., sobre tot Barcelona és el que he treballat més jo, bé desde els museus a la ciutat en sí, hi ha molts edificis que al llarg de l'època romana a l'època de la revolució industrial ens poden ser molt significatius, evidentment a l'arquitectura contemporània també hi ha elements que són dignes d'estudi. Aleshores, en diferents cursos i en diferents moments he anat fent sortides bàsicament a Barcelona, al Garraf, a Vilanova, a fer visites en concret o a espais museístics, o també a edificis singulars que tenen ja la categoria de patrimoni que són un recurs per aquell, endavant, dins o fora en poder conèixer desde l'aspecte arquitectònic a com el social o econòmic, tots els significats que li podem trobar en el monument arquitectònic.

Moderadora.- H2, estàs d'acord?

H2.- Jo estic interessat en el patrimoni arquitectònic però és més aviat a nivell personal, en primer lloc, més aviat que no per l'ús didàctic, més per formació meua que per interès per la matèria (Suposo que es refereix que l'interessa a nivell personal però no a nivell professional-didàctic). El que m'interessa del patrimoni artístic és des d'un punt de vista tècnic, en quant tècnica i a construcció i pot ser perquè jo estic normalment fent sempre les assignatures de

geografia i història i normalment fa molts anys que no faig cap art, l'aspecte purament d'art no m'interessa personalment de forma immediata i la meua implicació és en forma de diapositives, i jo vaig escollint material gràfic de les coses que em semblen interessants...vuere com es fan les cases ara, després, els edificis, perquè són així els edificis i quines maneres es necessiten de fer...

Moderadora.- *La formació, H2, en tens respecte al patrimoni arquitectònic i de didàctica del patrimoni arquitectònic?*

H2.- *Doncs, la formació ha estat bastant autodidacta, en el sentit que jo he comprat llibres i he visitat bastants museus, museus d'aquest que parlava en Santacana en els seus recorreguts d'investigació i doncs he vist bastants i m'he fixat...d'alguna manera he sigut autodidacta, autodidacta, però això és en part el que jo busco. I les sortides i en quant als alumnes, jo practicament no en faig i no les faig per un parell de motius fonamentals: el primer, que mai he pensat que siguin rendibles en qüestió de temps, temps empleat i rendiment i això necessita un factor de motivació excepcional que no sempre es pot aconseguir, i després un problema d'implicació en el propi currículum. El tipus de coneixement que s'adquireixen amb aquestes sortides o amb el patrimoni, és un tipus de coneixement no profund, però no penso que sigui un coneixement realment explicable, és a dir, no millorarà res després...*

Moderadora.- *Molt bé, llavors pel que estic veient com a grup arribariem al consens que tenim interès pel tema de la didàctica del patrimoni arquitectònic, en general pel patrimoni arquitectònic, i sinó m'equivoco també, com a grup, podríem arribar al consens de que ens cal cursos de formació, cursos de formació no hem fet, cursos de formació, no. (La moderadora treu les seves pròpies conclusions. Crec que no tenen interès i que a la primera pregunta no saben que dir referent a la seva motivació pel tema. Han parlat més de les activitats que fan que respondre a la pregunta formulada).*

D2.- *Tampoc, no he fet cap.*

Moderadora.- Llavors, ens trobem amb aquesta realitat, vale? Passem ara, a la segona pregunta. Ara sí, H2, vé el moment de parlar una mica, de definir què entenem nosaltres per patrimoni arquitectònic, ja han sortit algunes idees, ja han sortit algunes coses, però poder calia, concretament la Margarita ens demana, **com podriem definir en concret el concepte de patrimoni arquitectònic?**

H2.- Bé, jo diria que és un residu físic i en forma d'habitació, casa o construcció més o menys gran que pot ser una carretera, que pot ser un pont, que pot ser una fàbrica que pot ser un temple, que pot ser una cabana o un residu d'uns postes, uns forats al terra...exactament...el concepte del patrimoni arquitectònic des d'aquest punt de vista, podria ser molt ampli.

Moderadora.- Estàs d'acord, D1?

D1.- Um, um...Bueno, jo sí, perquè crec que l'arquitectura és tot, no? jo crec que l'arquitectura surt de la ment de l'home, de la imaginació i aleshores penso que és com per millorar la vida i l'hàbitat i a través de la història, pues es pot veure aquesta millora o no sé, segons l'època, segons les costums, segons l'economia. L'economia també és molt important en l'arquitectura, no? en tot el patrimoni, i bueno, jo crec que és un reflex de la història de l'home en els quatre aspectes de la història (visió història total, dels annals) tant en el polític, en l'econòmic, en el social i en el cultural, no? o sigui, en aquests. Un edifici pot ser un reflex, no? i podem estudiar la història d'aquella època i els quatre aspectes de la història, jo crec que sí, qué és important.

Moderadora.- D3, en aquest sentit, la companya D1, ens ha dit que arquitectura és tot. Consideres, per exemple, D3, o qualsevol dels altres, eh?, jo llenço les idees, quins edificis considereu que són patrimoni arquitectònic, tots, alguns?

H2.- Jo diria que hi ha molts elements arquitectònics que no únicament són només edificis, és a dir, penso en les necròpolis romanes de la plaça Vila de Madrid que és un patrimoni arquitectònic, o quan per exemple amb els alumnes de primària fa temps anàvem a visitar Tarragona i passàvem per la carretera de l'Arc de Berà, també el reconixiem com a patrimoni arquitectònic (confusió total

entre arquitectura i qualsevol tipus de construcció. Al mig del discurs, D1 confirma la mateixa idea). *Evidentment, després hi havien tots els edificis, tots els museus, desde la Columna de Colom i elements propers, vull dir que el ventall és molt ampli (indefinició d'arquitectura i patrimoni arquitectònic). Aleshores, dins, que és un element de patrimoni arquitectònic?. Segurament es barrejen moltes circumstàncies des de l'aspecte de les restes que s'han salvat qui sap com i perquè, i les restes que s'han reconstruït, les muralles de Barcelona, seria un exemple i també altres coses que explícitament s'han volgut conservar o altres que ja actualment considerem. La Pedrera, per exemple, és un patrimoni de la humanitat i la UNESCO certifica amb una placa allà davant. Vull dir que hi ha molts elements que podríem posar dins aquesta gran definició de patrimoni arquitectònic.*

D3.- *Jo penso que, a veure potser, sí que estaria d'acord amb aquesta definició d'aquesta amplitud de que tot és arquitectura, però penso, que no, no podem considerar que tot és arquitectura. Perque llavors, a veure, pot ser pensant desde aquest punt de vista personal, potser sí, perque podem englobar-ho tot, i mira, tot és tot, però penso que de cara també a orientar la nostra feina i potser des de el punt de vista de la metodologia, el que no podem entrar és amb aquestes abstracions que són resultat d'un procés personal (li recrimina la falta de visió professional i didàctica a H2, ja que té una visió molt personalista) podríem dir intel·lectual o acadèmic o com fos i arribem a aquesta conclusió, però jo intento no deixar de banda la feina que nosaltres fem (visió didàctica del P.A) de cara als alumnes, per tant, amb els alumnes el que necessitem és claredat de conceptes. Per tant, si nosaltres entrem en que tot és arquitectura, entrem en un mar, jo penso, de confusió que no situa i que confon a l'alumne. Llavors, a veure, l'arquitectura són els edificis (primera afirmació clara i objectiva), hi haurà molts elements, però, són els edificis bàsicament. Nosaltres ja intentarem definir-ho, però com arquitectura jo penso que són els edificis i com a patrimoni, el concepte de patrimoni jo entenc que no és tot. Evidentment que qualsevol edifici et pot donar informació de tot, però clar, per aquesta mateixa raó pot ser no hauríem sortit de les cavernes. Vull dir, també en el sentit de preservar també patrimoni, vull dir que això també és un punt que hem de tenir en compte. Per tant, jo definiria el patrimoni com un bé cultural físic d'edifici i que sigui significatiu*

(connotació de patrimoni a edificis emblemàtics o significatius), *significatiu en el sentit que ens pot aportar més dades que qualsevol altre edifici i que a més a més té aquesta qualitat d'artisticitat que és requerible en una obra d'art (patrimoni arquitectònic associat a artístic) i que pot ser doncs, no sempre tots els edificis la donen, encara que evidentment tots els edificis donen altres informacions. Però també penso que hem de ser molt selectius, perquè si no entrem en que tot val i penso que no (idea contrària a H2).*

Moderadora.- *Quins edificis has comentat que són significatius, perquè no ens comentes uns exemples?*

D3.- *Per exemple, jo diria un edifici significatiu per exemple per Barcelona, jo també dic, com diu H3, (busca l'aliança amb H3, enfront a H2) pot ser la ciutat de Barcelona ofereix unes possibilitats realment importants, pot ser per la proximitat, però jo diria com edificis significatius, no sé en quin ordre, però per exemple Santa Maria del Mar, significatiu, la catedral, significatiu, la Pedrera; significatives moltes cases modernistes de l'Eixample, per exemple, la casa Calvet o la casa aquesta que està a Córcega /Diagonal, la banda del davant és molt sosa, però la banda del darrera...és molt, està tocant als jardinetes de Gràcia, no m'enrecordo...la casa Comalat, per exemple, no? Doncs jo penso que aquestes cases són significatives.*

Moderadora.- *Per tú són significatives?*

H1.- *Jo no estaria tant d'acord amb això. Jo crec que diferenciaria del que és patrimoni arquitectònic del que és patrimoni artístic, que de vegades poden coincidir, a vegades, no. Per tant, si és patrimoni arquitectònic per mi va des de les restes poc definides d'un poblat ibèric fins a l'últim edifici que s'està construint a Barcelona, o a París, o a Tokio. O sigui, una cosa és de cara a l'interès personal i un altra cosa de cara a l'interès pedagògic. De cara a l'interès pedagògic jo crec que tots tenen interès i que no solament tenen importància el gran edifici emblemàtic, també te molta importància, doncs, un poblat iber sencillet que el puguin entendre (idea didàctica sobre el patrimoni que sigui entenedor). Això és indispensable, per que si ha quatre pedres disseminades i no*

són capaços de poder visualitzar algo, doncs llavors no serveix per que es dóna peu al confusionisme. Per exemple, si van a Ullastret es poden imaginar una mica el que seria, etc; doncs, aquest patrimoni arquitectònic podriem dir que no seria artístic és útil, o una torratge, i un petit castell, doncs pot tenir molta importància a l'hora de pretendre de veure la vida doncs, medieval, els castells etc. No fa falta que sigui, una cosa és arquitectònic, una altra cosa és que sigui artístic (introdueix la diferència entre arquitectura i art), que no sempre coincideixen. I després, també, diria una mica que jo si que trobo que hem d'anar-hi per que jo crec que quan estàs en el lloc, quan estàs in situ, els llocs tenen la seva magia, llavors, una cosa és veure-ho i explicar-ho a la pissarra; un altre grau és la diapositiva que encara és veu millor i l'altra cosa és veure-ho i fins i tot tocar-ho (introdueix el tema de la percepció i la motivació) i a ser possible, imaginar-ho. I que a l'estar en el lloc allà i veure-ho directament, estar a la foscor de l'ermita, de l'església, etc, és important i que serveix a l'alumne per una funció pedagògica que no és estrictament allò en que ens movem en els programes o en els examens de la selectivitat, o que bueno en última instància és el nostre objectiu, però que també hi ha altres objectius que no cal descuidar, que l'alumne es motivi, s'interessi, com que quan siguin gran es compri llibres, es formi, disfruti de les coses... que també és important (ideal d'horitzó educatiu). Jo, en concret, en el centre on estava quan es feia el batxillerat, era el batxillerat antic amb el COU, sempre es feia un viatge a Florència cada any, es veia la ciutat de Florència. Jo m'havia trobat que sempre que havia un grup de alumnes que allò que agafaven el síndrome d'Sthendal i llavors havia les visites de rigor, les obligatòries, que ens anavem als mercats, a les pizzeries i tal, però tenim un grup que a mi m'amargaven l'existència per que m'expressien al màxim, perque volien veure, veure, i veure i veure... després no se el que digerien, però bueno, jo crec que aquella experiència els hi era positiva.

Moderadora.- I tú, D2? Què és per tú el patrimoni arquitectònic?

D2.- El patrimoni arquitectònic a veure, és tot; per mí són edificacions. En compte de dir edificis, que a les hores implicaria un espai interior, un espai exterior, jo el definiria com a edificacions del passat. Aleshores hi ha una diferència, hi ha edificacions que són art, que són molt maques i que aniríem tots a veure i que

passarà el temps que passarà i continuaran sent art; i en canvi, hi ha vestigis que no són art, però serveixen perquè els nanos entenguin com era la vida en aquella època, i per tant, didàcticament, doncs podem utilitzar edificacions que no són tant patrimoni (de nou la confusió entre el concepte de patrimoni i categoria d'art), però per exemple, nosaltres anem a la colònia Güell i clar allà hi ha una cripta, però també hi ha les casetes dels treballadors i aleshores pot ser allò no és tant patrimoni artístic, però per entendre la situació social de com vivien els treballadors doncs, està bé, sí, didàcticament serveix.

Moderadora.- *I aquests edificis, edificacions que hem comentat, ara prenc una mica la paraula que ha dit D2, ¿quins aspectes hi valorem perquè siguin considerats patrimoni arquitectònic?*

D1.- *Jo crec, que com diu D2, no? és molt important la vida, o sigui la història no és solament són les grans esglésies, els reis...o sigui la història són les persones i la majoria del poble, la majoria de les persones han viscut en una casa senzilla, humil i aleshores crec que és molt important o sigui que l'alumne tingui una visió global i tingui una visió de com vivien aquestes persones, com vivia l'obrer, si tenien un quarto de bany gran o petit, si no tenien un quarto de bany, si tenien esto, jo crec que això és molt important per una comprensió de la història, no? perquè sí, o sigui si no, jo crec que la història queda limitada i crec que la història la fa desde l'últim fins al rei, fins al govern o fins el que sigui (línia historiogràfica dels Annals). La història és tot i l'important és que l'alumne englobi tot, tota la vida, sinó quedaria solament amb una visió parcial. I per mi, un patrimoni arquitectònic és una casa a lo millor humil però representativa, perquè sapiguen...per exemple, m'agrada anar al Museu d'Història de Catalunya i hi ha com una reproducció de l'hàbitat dels habitants, les cuines, un aula...o sigui, és la vida diària de com han viscut, com cuinaven desde la prehistòria fins als anys 60 i aleshores poden fer-se una idea de com vivia la gent, no els grans, sinó la gent. (Parla dels espais musealitzats amb clara intenció didàctica i l·lustrativa).*

Moderadora.- *Per tant, a veure, com enfocariau, quina mena de resum podríem fer com a grup? Quin seria el vostre acord, el consens al que arribaríem? Què*

considerem com a grup, patrimoni arquitectònic? Us semblen edificis del passat, edificacions artístiques...què us sembla? Per lo que hem dit...

H1.- Per mí, serien, d'una manera molt senzilla, construccions que reflecteixen la vida de les persones que potser en aquell moment estaven a la cabana, al palau, al castell, a la indústria, al taller, la fàbrica....

H2.- Jo reconeixeria una limitació important que ha dit D3, de que no tot és important, sinó que hi ha coses realment significatives i informatives i hi ha coses que potser es podrien despreciar d'alguna manera, és com allò dels poblats ibèrics... Hi ha coses ben preparades per fer un aprofitament didàctic i deixar altres de banda doncs pels arqueòlegs, perquè continuïn treballant però no per nosaltres directament (nosaltres, referint-se al col·lectiu de professors).

H1.- Jo amb això també coincideixo. De tot el que hi ha, a nivell didàctic no tot serveix. He dit allò de que has de portar l'alumne a un lloc que li sigui entenedor, com el museu, no a un lloc a on hi ha coses apilades a rangleres i d'informes de pedres.

Moderadora.- Clar, això seria l'aprofitament didàctic del patrimoni arquitectònic, que també és molt interessant i que ja comentarem. Però com a concepte de patrimoni arquitectònic parlariem d'edificacions, parlariem d'edificis, de construccions de caire, heu dit, no només artístic, i que englobi també totes les classes socials, per entendre's...

Tots.- (tots parlen a l'hora i afirmen el mateix) Què siguin significatius. Sí, sí, que siguin significatius.

H1.- I que reflecteixin la vida de la gent.

Moderadora.- Esteu tots d'acord?

Tots.- Sí, sí...

Moderadora.- Molt bé, llancem la tercera pregunta, a veure què tal. **Podem considerar el patrimoni arquitectònic com a document, com a font d'informació històrica?** Bé, sí o no, i per quin motiu considerem que es pot considerar una font d'informació històrica (en aquest cas la moderadora està condicionant una resposta afirmativa).

D2.- Jo penso que sí, que això que comentava abans ell (H2), de que les sortides de vegades no s'aprofiten prou, en aquell moment potser no et dóna la impressió, però després quan amb els alumnes parles del que hem vist, han tret molt més suc del que tú suposaves. La utilització didàctica del patrimoni per a mí és útil, no només a nivell de conceptes, entenen més una sèrie de conceptes que has explicat a l'aula, sinó també per la part dels valors. Si els portes doncs a veure uns edificis doncs potser el dia de demà no faran guixades o a lo millor no el malmetrant, tú els has donat un valor. Jo crec que té aquesta doble vessant, t'ajuda a entendre els conceptes que a la classe has explicat i després també hi ha una part... (puntuat del P.A. el seu potencial per fomentar actituds-valors en els alumnes i també per formar o aprofundir conceptes).

Moderadora.- Per tant, consideres, D2, que és una font d'informació?

D2.- Jo penso que sí, que en història és una font didàctica que hem d'utilitzar.

D3.- Jo també estic totalment d'acord de que és una font, una gran font d'informació històrica i jo al comentar així, que encara, que no sigui ben bé de la pregunta, el sentit de la utilitat que pot tenir una sortida, a mi em sembla extraordinària, encara que també afegiria que la sortida ha de ser amb un guió molt detallat, això també implica per part nostra, en aquest cas, el professor, doncs, clar, una faenada enorme, en el sentit de que clar, que tú has de plantejar-te en allà doncs, a veure qui pot informar-te o què et pot dir, per tal de que l'alumne sigui capaç després doncs de reconduir aquesta observació que té. Per tant, des d'aquest punt de vista sí, i en quant a informació històrica jo penso que sí, que la dóna, no només l'edifici en si, sinó tota la reflexió que et pot portar a fer l'edifici en sí. Evidentment, amb un guió, preparació prèvia, no?

H3.- Jo també ho comparteixo, eh! Comparteixo la idea aquesta de que el patrimoni és bàsic i és una font tant o més necessària que els llibres de text i pot ser per que és el meu objecte d'anàlisi (rires de tots). Els llibres de text ens poden enganyar molt i en canvi les pedres o els ferros o això que hem definit com a construccions o edificacions a vegades ens parlen, no? i ens diuen molt. Doncs clar, cal la feina del professor-professora que faci d'interpret de tota aquesta informació que contenen, no?.

Moderadora.- I en aquest sentit, H3, que ho comparaves amb els llibres de text, quines diferències hi hauria entre fer servir el patrimoni com a font històrica i com a document i una font escrita. M'explico, quines diferències hi trobariau entre el patrimoni arquitectònic com a document per l'estudi del passat i una font escrita, per exemple?.

D2.- Ja ho hem dit abans. Allò de que quan estan a dintre, per exemple, d'una ermita romanica senten la foscor, el sentir-ho directament; en un paper, només és escrit (valora la capacitat de l'espai arquitectònic per produir sentiments i estats d'ànim).

H1.- El text és necessari, però és una informació que té un contingut d'abstracció considerable, en canvi, l'acte presencial, doncs, és una vivència i és una visualització de la informació.

H3.- El text no deixa de ser un document intel·lectual, en canvi el patrimoni, o la resta, resto en actiu, el que si ens pot transmetre, pot transmetre, és la vivència i l'emoció a part de tota la informació que ens dóna, clar. És evident que molts alumnes, que posats davant la Pedrera es poden quedar indiferents i quedar-se amb l'anècdota del rètol o fins i tot del japonès o japonesa que passen per allà. Però a l'alumne que està motivat i que està treballant, la visita a la Pedrera, et dóna molta més informació que llegir el llibre de text, la dada de que si la casa Milà la va fer amb l'herència del seu...

D1.- Amb 500.000 pessetes.

H3.- *Amb 500.000 pessetes que va treure del seu... i que de vegades, et trobes l'anècdota.*

D1.- *Jo penso també, que com diu el refrany, “val més una imatge que mil paraules” i que cada persona tenim un filtre mental, no? i és més difícil filtrar un text que una imatge, no? i que una vivència?.*

Moderadora.- *I quins inconvenients hi trobeu amb el patrimoni arquitectònic? O tot són avantatges?.*

H3.- *No, no, hi ha molts inconvenients. Hi ha molts distractors.*

D1.- *Sí, perquè la superposició...*

H3.- *La superposició...*

D1.- *D'elements...*

H3.- *La superposició d'elements temporals, de fet els inconvenients que comentava H2, és a dir, el fet d'haver-te de desplaçar amb els alumnes a un lloc, genera una quantitat d'inconvenients que si estàs a l'aula no en tens (introdueix de cop i volta un altre element d'inconvenient).*

H1.- *A veure, jo voldria entrar aquí en el tema de les qüestions no purament didàctiques, i allò que estem aquí explicant qüestions purament personals. Jo en un principi, era molt molt amic de fer sortides, però després amb els anys (a les primeres preguntes deien allò que queda bè, ara comencen a sortir els seus problemes i inconvenients, s'estan assincerant) em vaig tornar peruc i vaig anar afluixant i per dues raons. Hi ha una raó que és això, vull dir, sortir necessites fer un dossier, necessites una preparació, necessites una inversió de temps abans amb coses tan perentòries com recullir els diners a l'agència de viatges, trucar als autocars, etc, que evidentment no ens compensa de cap de les maneres; si es fa és voluntarisme pur per part del professorat. Això per una banda; després resulta que clar, tú surts i resulta no t'adones de... t'e'n acabes adonant que ets el*

responsable civil i penal dels alumnes que portes amb tú i que de vegades passen coses i de vegades ens hem trobat amb problemes de responsabilitats d'accidents o coses o alumnes que fan el que sigui, i no, quan surts, els professors i fins i tot, s'han arribat a conflictes legals, per la responsabilitat aquesta que tenim quan sortim, doncs a més a més de tota la feina, etc,etc, doncs resulta que agafem unes responsabilitats civils i penals que en un principi no era tan conscient, però vaig acabar de ser conscient, conscient, conscient fins que van anar passant els anys (segurament els professors sortien menys a mesura que estan més cansats i desmotivats per la seva feina) fins que ara he acabat no fent-ho.

Moderadora.- *Molt bé, aquest és un tema molt més didàctic, molt més de sortides, tornem una miqueta al nucli que us comentava, que era el patrimoni arquitectònic. Aquests inconvenients que pot tenir el patrimoni. Quins inconvenients podríem observar?.*

H2.- *Jo voldria dir, que el patrimoni és des del meu punt de vista una font important d'informació pel coneixement de la història, però des d'un punt de vista de la didàctica, per a mí, planteja dos problemes. El primer, és la preparació d'un objectiu (objectiu de la visita) que faci coherent el que es pot aprendre allà, és a dir, anar a fer una visita sense un objectiu o sense una pregunta o una preparació prèvia posterior, doncs, la veritat és que cada vegada ho veig menys interessant. I el segon punt, és que no tot el patrimoni està preparat per fer un aprofitament. Ahí està el problema de les superposicions d'èpoques que és un problema que trobes a Olèrdola que et trobes desde l'Edat Mitjana hasta les... i al final allò, des del meu punt de vista acaba generant més conflicte que aspectes positius. I després, és important que el patrimoni perquè sigui evident, no només pels alumnes, fins i tot per a mí, necessito, necessito una casa reconstruïda perquè em faci a la idea, necessito uns criteris, necessito uns itineraris, una mica d'informació prèvia i si puc fer la visita abans, millor. I el tercer punt, és fins a quin punt el text, el llibre de text és una font d'informació millor o preferible que les pedres. Clar, és cert el problema de l'emoció, però jo dubto molt, bé, jo és que vaig tenir una experiència última, que és una excursió típica del Sr. Trepal que vam fer a Santes Creus, et posen a l'església i et fiquen el cassette, el cant*

gregorià en llatí i et fan un quart d'hora de cant gregorià I jo penso, pot resultar empàtic? Jo sempre he pensat que pot ser empàtic per mí, perquè jo puc intentar posar-me en la pell d'un tio que va vestit amb una túnica de llana burda, que està passant fred i fa un menjar auster, però eixa experiència del monjo és una diferència molt diferent a la que puc tenir jo, i ara traspassa això als alumnes de 14 anys i ... El que una pedra o una imatge valen més que mil paraules, també personalment dubto. Hi ha persones que aprenen mirant; hi ha persones que aprenen llegint. Doncs, és interessant per uns, tant de bo aquells poguessin fer-ho... però els altres potser aprenen millor d'un llibre de text.

Moderadora.- I tú, D3, tú que hi penses?.

D3.- Jo, dues coses. Quan es plantejava el tema de les diferències que podia haver entre les pedres i el llibre, jo penso que una diferència pot ser important, és que el llibre pot ser ja està interpretat, i l'obra en sí, doncs, l'edifici, pot ser el pots interpretar, o l'alumne té algun element més d'interpretació en el sentit aquest de vivència o de sentir-ho. Però també estic com ell (referint-se a H2) en el sentit que penso que també cal la informació del llibre (deducció) per que, a veure, les pedres no ens diuen res (no és possible la inducció?) o ens diran segons interpretem els còdigs...

D1.- Clar, és un complement

D3.- Però, és sovint, no és allò que tú et poses davant d'una portalada romànica i bueno abans...

H1 i D1.- (parlant alhora) No, no, no, això, no...

D3.- Ja, bueno, que em refereixo que de vegades entrem dins d'aquesta no sé, ... com expressió una mica típica de que tot és així, no sé com explicar-ho, però... amb aquesta grandielocuència de vegades que tots plegats ens ha dut una mica la reforma que no diem ben bé res, aquesta mena d'eufemisme que sembla que queda molt bé, i que en definitiva penso que ens despistem una mica i que penso que li donem molta importància a segons quines coses que sí que la

tenen, però que van acompanyades d'altres, i que llavors penso que en aquest aspecte, el text és important no únicament, d'acord, però l'obra no, únicament tampoc.

H2.- Sí, sí, d'acord.

D3.- I després, en quant als inconvenients que pot tenir, jo penso que l'obra arquitectònica o la construcció, jo penso que moltes vegades també hi ha l'accés. Veiem, també, pensava com tú D1, que deies que és interessant que podem veure com seria el lavabo, com seria la cuina, el dormitori i tal, però molt sovint l'accés a aquestes parts és impossible, és a dir, t'ensenyen la gran sala-menjador per dir-te algo i després no pots veure res més, i pobre de tú que obris una porta, vull dir, que també de vegades aquesta riquesa que podria haver doncs potser està molt mermada perquè pot ser no és aquest punt de vista tan espectacular com pot ser segons quines parts i penso que això també és important igual que la Pedrera mateix pots veure el pati, però clar, pensar que, bueno, penses ¿i a dalt com pujaven si només hi ha un ascensor?. Si ningú t'ensenya la porta del darrera, per exemple.

D1.- No, això és cert, és la limitació que hi ha.

H1.- Jo el que voldria puntualitzar amb això del llibre de text i el patrimoni, jo el que crec que primer ha d'haver-hi el llibre de text (ho diu amb contundència), això per descomptat, l'explicació, la pissarra i tal... (quan parlen de document escrit, sempre fan referència al llibre, no a una font primària).

D1.- Clar, clar.

H1.- Jo no crec que l'alumne vagi allà a aprendre amb el patrimoni, sinó que l'alumne va al patrimoni sapiguen el que ha de veure (coneixement deductiu). Va allà diguessim a constatar, a tenir una vivència pot ser del que ja sap. Bé, nosaltres hem estat treballant un tema de l'Edat Mitjana, sabem com era una catedral, com la construïen, com la feïen, que tal, qual...etc...el llibre...etc, i doncs, bueno, com a culminació de tot això, hi ha cursos i ambients d'escoles que

es pot fer, i amb altres millor no fer-ho, siguem realistes, doncs si resulta que s'està en un lloc en unes condicions i es pot arribar en aquesta a la cirereta del pastís, doncs es va, i llavors sí que per mí aquesta visita al patrimoni és un reforç, és un aprenentatge, ja no solament racional, sinó també sensitiu (perceptiu), etc, etc. I que això serveix, una part sí que serveix, però jo he sigut alumne i recordo haver-ho pasat molt bé fent visites a veure castells i veient coses d'aquestes, però que és previ i indispensable saber allò...agafes allà un grup d'alumnes i els poses alla a veure...però segons a qui portis!...

H2.- *En certa manera és impressionant, però de que allò sigui impressionant a que d'allò surti una proximitat empàtica interessant...!*

H1.- *¡A que d'allò s'apregui...! (ho qüestionen).*

D1.- *Sí, jo pensava també que tenia que veure el cost d'oportunitats que diuen en Economia, no? És a dir, què deixem de fer quan anem a visitar? Sí, és clar. És tot un dia... (tots parlen a l'hora i troben inconvenients a fer sortides). Aleshores, jo trobo que el primer que tenim són uns currículums molt apretats i molt...i quasi bé, que aixequi la ma qui acaba el currículum, tot el temari de l'any. O sea que el cost d'oportunitats que genera pues anar-hi, o sigui, el que deixem de fer, quan anem allà, però això és important.*

Tots.- Totes les veus li donen la raió i ho ratifiquen. Xivarri generalitzat.

Moderadora.- *Així, el consens del grup en aquesta pregunta, podriem dir que en general, sí, que considerem el patrimoni arquitectònic com un document i com una font d'informació històrica, en aquest sentit hem dit que hi ha diferències molt evidents entre el patrimoni arquitectònic com a document i una font escrita; les avantatges que hem parlat del patrimoni arquitectònic podrien ser la motivació dels alumnes, la constatació que deiem de les explicacions fetes i els inconvenients, doncs, parlariem de l'accés, de la possible interpretació, de la superposició, etc. Bé, afegiriau alguna cosa més, com a resum?.*

D2.- *Bé, això que han comentat entre ells que abans d'anar a veure un patrimoni, un vestigi d'aquests arquitectònics s'ha de tenir una base teòrica, i que sinó, no es valora ni serveix de res. (xivarri, es reafirmen tots en la idea de tenir coneixements previs per part de l'alumne, és a dir, fer un aprenentatge deductiu).*

D1 i H1.- *Sí, sí, si no, no entenen res.*

D3.- *Però no només els alumnes, eh? Jo penso que si nosaltres, bueno, jo al menys, a no ser que volguis anar 7 vegades, que també és una opció, que vas i tens una primera impressió, després t'informes, després tornes... (troben problemes de dificultat per interpretar la font, emergeix el problema de la pròpia inseguretats davant la font, el desconexament de l'edifici...).*

D1.- *Jo per exemple sempre quan faig un viatge m'agafo i m'estudio el que vaig a veure, aquesta ciutat o la història de la ciutat, i aleshores és clar, quan jo hi vaig a la ciutat, entenc més que sinó hagués llegit primer i no m'hagués informat, això és previ, no?.*

Moderadora.- *Passem a la pregunta quatre. I aquí, si que tocarem aspectes més pràctics, propiament didàctica del Patrimoni. **Feu servir imatges del patrimoni arquitectònic a les classes d'història?** A les classes d'història, eh!*

H1.- *D'història, o d'història de l'art?*

Moderadora.- *D'història.*

H2.- *De historia de Bachillerato hice guías, desde que tuve acceso a un cañón que me conecta con el portátil, el famoso power point, pero ahí se acabó todo.*

Tots.- *Rialles generals.*

H2.- *Y pienso continuar con el mismo*

Moderadora.- *I tú, D2?*

D2.- *Amb història, concretament, poquetes imatges. Prefereixo si haig de preparar una visita, anar a fer la visita, però imatges... de vegades els hi he passat alguna diapositiva...*

Moderadora.- *Ah, això volia preguntar-vos, si en feu servir, D3 i H3. D'on provenen aquestes imatges, quina és la seva procedència?*

D3.- *En el meu cas, particulars.*

Moderadora.- *No particulars, no, em refereixo si són del power point? O diapositives?*

D3.- *No, jo amb diapositives, allò, però, que no és cap col·lecció de diapositives, sinó que me les he fet jo, potser alguna col·lecció si tens sort, en algun institut a lo millor, o vas i les compres en algun museu.*

D1.- *Però son difícils de comprar, eh? en particular...*

D2.- *No hi ha diapositives.*

D1.- *No, no hi ha diapositives.*

H2.- *En els llibres, són d'on s'utilitzen una gran base de dades, de gràfiques, i no només llibres de text, sino llibres de tot tipus, és a dir, vas a la biblioteca de la universitat i allí hi ha milions de llibres amb gràfiques (s'ha desviat del tema i no parla d'imatges d'arquitectura) hi he trobat moltes coses curioses i interessants.*

Moderadora.- *I els demás, feu servir imatges?*

H1.- *No, a història, no.*

D3.- Home, jo a història si que faig...més evidentment a història de l'art; el que passa que sempre jo a història introdueixo els temes de la història de l'art és a dir, li donc una importància no diré que destacada, però bueno que...

Moderadora.- Ho relaciones, les il·lustracions per tant, amb la història de l'art?

D3.- Amb la història de l'art, i això en el cas de que posi jo, per mitjà que no sigui el llibre, i sinó pues si que faig molta referència a les imatges que surten en el llibre, sobretot per comentar aspectes d'història, no?.

H1.- Quan dic que no faig servir imatges, em refereixo que no passo diapositives, però els llibres d'història normalment si que hi ha... (sembla que es justifica i canvia d'opinió).

D1.- Sí, estan molt il·lustrats.

Moderadora.- Jo em refereixo a imatges en general, no diapositives.

H1.- Que et posen allò una imatge més o menys idealitzada, doncs del poblat neolític, del castell...i que li serveix sobre tot en el tema de l'ESO per fer una aproximació visual...

Tots.- Sí, sí, imatges del llibre sí.

D3.- O també, per exemple, un altre tipus d'imatge, jo dic ara pensant, joestic fent quart d'ESO d'història i llavors estem per exemple a l'època del segle XIX, doncs, clar, doncs per exemple totes les imatges que surten allà de cartells de la República de no se qué, d'acudits de l'època o de gravats de l'època o d'imatges de l'època, pues sí que jo les utilitzo molt per referenciar fets històrics (parla d'imatges en general, no d'arquitectura en concret. Surt del tema).

Moderadora.- Molt sovint les feu servir per tant?.

D2.- *També s'inclou, per exemple, passar-lis reportatges? o passar-lis pel·lícules? O t'estàs referint únicament a imatges del patrimoni?.*

Moderadora.- *Imatges del patrimoni arquitectònic. Fotografies, simulacions de l'ordinador...*

D1.- *Sí, després el que és molt bonic i tenint una classe en comú i és molt bonic, és el decorar la classe amb imatges o sigui inclús per èpoques i tenim totes les parets de la classe, doncs, nosaltres tenim un fris abaix amb l'època antiga, amb tot, ho abarca tot i ocupa tota la paret, o sigui, amb els segles, l'època i després imatges que correponien als segles. O sigui, jo crec que la imatge, tenint un aula-matèria en socials, no? aleshores...*

Moderadora.- *Bé, D1, insisteixo, de patrimoni arquitectònic?*

D1.- *Sí, patrimoni arquitectònic, sí i crec que és interessant perquè l'alumne entre a la classe de socials i bueno, veu...*

H1.- *Jo no l'he fet servir però l'he vist a l'institut fer servir això... a nivell del tipus de personal porta conflictes és a dir, però jo he vist un castell de Balaguer que a nivell d'ordinador feies un recorregut virtual pel castell aquest, veies el castell des de dalt, des de baix, entreves per dins les habitacions...*

H2.- *El castell de Mur, viure en un castell de la frontera?*

H1.- *Em sembla que sí, és un castell que està per la zona de Balaguer i és un castelló petit, artísticament no té interès, però com a castell de frontera està...*

H2.- *Està molt refet, hi ha una ambientació....*

Moderadora.- *I heu treballat això amb els alumnes?*

H1.- *No,...*

Moderadora.- *Si no aquest, algun tipus de simulació per l'ordinador de patrimoni arquitectònic?*

Tots.- *No, no, (consens).*

H2.- *Pot ser abans sí, però ara no m'enrecordo de la història...*

H1.- *Comença a haver-hi alguna cosa, però jo ni l'he utilitzat ni sé que en el meu institut s'hagi utilitzat.*

H2.- *Jo tampoc.*

D3.- *Jo tampoc, és que a, però, jo no sé si hi ha gaire cosa, em sembla que no hi ha massa cosa, pot ser això del castell, i és que després del problema també, i al menys, en el meu cas i això que tenim bona dotació diriem d'aules d'informàtica, això no és el problema, però com que sempre les aules d'informàtica hi ha com una mena de problema que no sé quin és, és com una mena de cosa abstracta que no saps mai en quin problema et trobaras (es justifica de nou) i que és molt fàcil l'accedir individualment, però clar, quan tú portes una classe de 20 alumnes per dir algo, doncs, clar, han d'estar tots connectats amb xarxa, és a dir, que hi ha aquí un plus informatiu que hem de saber els profes o jo en aquest cas que realment soc incapaç, llavors dic, ¿a veure, jo amb un CD faig? Si faig amb un CD, després resulta que no, que és un per ordinador, i que vull dir, que hi ha al menys en el meu cas, una complexitat tècnica que és brrrrr... (manifesta dificultats davant l'ús de les noves tecnologies).*

H1.- *Jo tinc una dificultat...per utilitzar coses d'aquestes, jo soc un d'aquests ciber-cateto, jo en coses d'aquestes, no en coses d'aquestes doncs lo justet; i a més que anar amb 30 i a més que en informàtica en saben més ells que tú i hi ha també el problema aquest que a lo millor hi ha algú que està mirant qualsevol altre cosa, i no el recorregut pel castell, no?.*

Moderadora.- *En general poden concloure que fen servir imatges de patrimoni arquitectònic a les classes d'història?.*

H1.- Sí, però sobre tot, imatges de les que hi ha en el llibre.

Moderadora.- Podem concloure que són imatges bàsicament que procedeixen del llibre de text?

H2.- Sí, sí.

Moderadora.- I diapositives?

D1.- Sí, i alguna imatge d'un poster o alguna cosa d'aquestes.

Moderadora.- El llibre de text el feu servir, el feu servir molt sovint, el feu servir molt sovint a les classes?

D2.- En el cas de l'ús de la imatge, sí.

Moderadora.- En feu servir?

H2.- Més que els textos, molt més que els textos.

Moderadora.- Més que els textos, estariau d'acord que feu servir més imatges que textos? (es refereixen a documents escrits. No ho crec, penso que utilitzen més textos escrits que imatges del patrimoni, i així ho confirmen altres investigacions abans esmentades).

D1.- Jo no se... pot ser tant com els textos...

D2.- Tant com els textos...

H2 i D3.- Sí,...

H1.- És que de vegades, jo en el meu cas, també depèn de l'època. Hi ha èpoques que pot ser per entendre-la és més útil la imatge però hi ha vegades que

quan més cap a la contemporaneïtat doncs utilitzo més textos escrits que no pas imatges.

D3.- També depén, en el meu cas, al menys, de l'edat de l'alumne, quan més gran sigui l'alumne potser no incideixes tant en aquest aspecte i en canvi quan més petit és, pot ser incideixes més.

H1.- (corroboro el que diu D3) Sí, busques més un text que...

Moderadora.- Molt bé, llavors diem que, sí que fem servir aquest tipus d'imatges del patrimoni arquitectònic i diem que fonamentalment venen dels llibres de textos i alguna diapositiva. Som-hi, anem a la pregunta número 5, i continuant amb aquesta vessant pràctica que us deia més didàctica, i us plantejo aquesta pregunta: **quins són els edificis del patrimoni arquitectònic català que valoreu més des d'un punt de vista històric?** Subratllo, històric. És a dir, quins són els edificis del patrimoni arquitectònic català que valoreu més des d'un punt de vista històric? Dieu-me noms, tipus...

H2.- L'arquitectura de Roma, de Tarragona.

D1.- Empúries, o podria ser el Palau Reial.

H3.- El poblat ibèric de Calafell, també.

H1.- Podriem anar dient per èpoques, pot ser.

D1.- Sí, clar, per èpoques.

H1.- Antiga i romana...Ullastret.

D3.- Santa Maria del Mar, per exemple?.

Tots.- Tots parlen i donen noms. No és possible entendre'ls.

H1.- *Empúries, allò...; el gòtic, Santa Maria del Mar; el romànic, Sant Pau del Camp...*

Moderadora.- *A veure, que em dieu per èpoques? Comencem per èpoques històriques.*

H1.- *Ullastret, de preromà, Ullastret.*

H2.- *I Calafell, sí (tots ho ratifiquen al únisono i únanimament).*

D1.- *Sí, Calafell, que està reconstruït i Empúries, també...i després tot el complex de Tarragona.*

H2.- *Les mines de Gavà (tots, de nou, ho ratifiquen alhora)*

D3.- *A més a més allà hi ha la reconstrucció d'una cabana neolítica; allà les mines de Gavà i està molt bé.*

Tots.- *Tots parlen alhora i donen les seves idees. No s'entén res.*

Moderadora.- *Bé, bé, sí, ara repassarem una mica.*

D1.- *Una cosa molt curiosa, és que queden quatre pedres a Barcelona de Roma, no? i el recorregut de la vil·la romana, no? començant per la plaça de Madrid, no? Aquest recorregut és molt minço perquè clar, has de trobar les pedres, has de trobar això, has de trobar...però jo l'he fet amb els alumnes i els ha agradat, sí.*

H2.- *Sí, el temple d'August amb les quatre columnes.*

D1.- *Sí, els ha agradat, és com un joc anar buscant tot el matí, no? i clar, després, però abans l'hem estudiat en l'aula, dient, o sea...el plànol de la ciutat romana, no?*

Moderadora.- *Continuem, continuem. Què més hem dit? Roma...*

H2.- *Per Roma, Tarragona.*

Tots.- *Sí, Tarragona.*

Moderadora.- *De romànic, de gòtic...*

H1.- *Sant Pau del Camp.*

D3.- *Sant Pere de Rodes.*

H3.- *El monestir de Sant Cugat està molt bé, eh !.*

D1.- *El de Taüll també, com a cosa estranya, dintre del...bé, estranya no, dins del romànic, no?.*

Moderadora.- *Molt bé. I d'etapes posteriors quins assenyalariau?.*

D1.- *Santa Maria del Mar com a gòtic pur; Santa Maria del Mar... i després en quant a història o sea, vaig sempre a Poblet. Poblet, malgrat que hi ha varies èpoques i per exemple, que és una cosa important, també, no? la vila de Montblanc.*

H2.- *La Vila de Montblanc.*

D1.- *La vila de Montblanc és molt important.*

Moderadora.- *I més recentment? Èpoques més recents.*

D3.- *L'estadi Olímpic.*

H3.- *El Born.*

D1.- *Sí, el Palau Sant Jordi, a veure perquè no ?.*

H3.- *El Born, com a mercat central del XIX*

D1.- *L'estació de França, com a modernista i el ferro...*

H3.- *L'estació de França...*

D2.- *La Colònia Güell, jo volia dir...*

D1.- *La colònia Güell també està molt bé.*

H2.- *La Colònia Vidal quizás.*

D1.- *I la, la, ... home, l'església total de Gaudí, la... (no li surt el nom).*

D3.- *La Sagrada Família.*

Tots.- *Ja, ja, ja.*

D2.- *I després el Museu de Terrassa, que és molt maco com a edifici i també a dintre està bé, però sobre tot, l'edifici és molt maco.*

H3.- *I el Museu Marítim, a més el Museu Marítim de Barcelona, també.*

D1.- *També.*

Moderadora.- *I perquè heu escollit aquests edificis? És a dir, quins aspectes destacariau d'ells i que us han fet decidir, no? Aquests són els que valorem més com a patrimoni arquitectònic català, per què?*

D2.- *Per mí, perquè es conserven bé.*

H2.- *Per mí perquè estiguin preparats, per un bon aprofitament didàctic, didàctic, directe i fàcil, això és el que més valoro.*

D2.- *Que estiguin ben conservats també, una mica el que deia ell, que et puguis imaginar com era allò o que estigui en bones condicions perquè els nanos ho puguin veure (valoren els aspectes didàctics).*

H1.- *O que siguin significatius, emblemàtics (introdueix el valor de la significació col·lectiva) i entenedors, que et possi allà i entenedors, i l'església tenia una planta i que vegis realment la planta; allí vivia...havia una cúpula i es veia realment el que dius, perquè si resulta que et fiques en algun lloc que resulta que la cúpula no es veu perquè hi ha un tros de paret allà i a més a més hi ha un retaule que li han ficat a sobre... (parla en to irònic).*

Tots.- *Ja, ja, ja.*

D1.- *Bé, però jo crec que la superposició també de diferents elements, no? jo crec que també és el pas de la història, no? jo crec que... (respectar la transversalitat de l'edifici, la visió diacrònica).*

H1.- *Sí, clar, aviam, però han d'estar superposats d'una manera ordenada... (D1 l'interrompeix, parlen alhora i no s'entén). Si per exemple vas a un pati d'aquells que la part de baix és romànic i la de dalt... Si està tot una mica barrejat, sigui el que sigui, encara que estigui sobreposat, però que sigui sobretot, entenedor, que es vegi, que no hagi de ser quasi una espècie de semiexpert per poder diferenciar el que és una cosa de l'altre, perquè llavors els alumnes es perden moltíssim.²*

Moderadora.- *H3, per què has escollit els que has escollit, quins motius t'han portat?.*

H3.- *He anat evolucionant. A mesura que els he anat utilitzant he anat evolucionant. Quan començava només anava per allò que era políticament*

---

² Emergeix la idea de la poca informació o preparació didàctica de molts llocs que es visiten; la desinformació en molts casos i fins i tot l'ocultament de les restauracions...

correcte o professionalment correcte, i fins i tot, en algun moment, sentimentalment patriòtic. (Apareix el valor del patrimoni com a emblema de la col·lectivitat). A mesura que un va treballant va deixant més el tema sentimental i va valorant més els aspectes didàctics, l'eficàcia didàctica de l'edifici, de l'espai, de l'itinerari i ho he anat modificant a mesura que ho he anat fent servir, i a mesura que també he anat evolucionant jo també.

D3.- Jo quan deia Santa Maria del Mar, apart dels aspectes que deia ell, H1, també a mí em sembla molt interessant per aquesta claredat, però també, sobre tot per la sorpresa que genera l'edifici des de fora i l'edifici des de dins. Penso que hi ha edificis que te'ls pots imaginar, però al menys jo no me'l sé imaginar desde dins vint només a fora. Per tant, aquest element sorpresa, jo penso que és interessant i fa un edifici atractiu, i jo afegiria també dins el conjunt aquest de Santa Maria del Mar, jo afegiria tot el carrer Montcada, tota aquesta època esplendorosa del gòtic, del gòtic català, jo penso que és interessant pel que va significar en el seu moment, no només la claredat formal de l'edifici sinó també tota la significació que té històrica, social i econòmica per la ciutat de Barcelona. Des d'aquest punt de vista em sembla molt interessant, igual que totes les cases del carrer Montcada, aquella estructura, aquells patis, aquell...des d'aquest punt de vista em sembla interessant. I quan deia lo de l'estadi Olímpic o potser més aviat, com es diu, el Palau Sant Jordi, jo penso que és recollir pot ser l'estadi Olímpic aquell aspecte clàssic o tradicional i després amb aquesta modernitat o aquesta tècnica d'última hora en el Palau Sant Jordi, no? Imaginar-te com van pujar l'edifici amb aquells, com es diu, allò...els gats hidràulics, bé, penso que és un desafiament de la tècnica que es pot ser la única sorpresa que ens falta ja en l'època que estem vivint que penso que també és interessant i que li dóna un valor afegit també.

Moderadora.- Per tant a l'hora d'escollir, a l'hora que heu comentat aquests edificis que us semblen més emblemàtics o significatius del patrimoni arquitectònic català, des d'un punt de vista històric, comenteu que les raons són fonamentalment de tipus didàctic, perquè són edificis entenedors; els heu assenyalat perquè són entenedors. Heu afegit que són simbòlics, considereu això? Esteu tots d'acord en que...

D2.- *En segon lloc, per això, per això.*

Tots.- *Sí, en segon lloc (tots ho corroboren)*

Moderadora.- *Per tant, primer que siguin didàctics, entenedors, simbòlics, significatius i també heu comentat qüestions d'espai i ubicació. Molt bé, passem, fem una mica de memòria, a la pregunta número 6. **Quin és el darrer edifici que heu visitat amb els vostres alumnes?***

Els costa parlar. Romanen tots callats i pensatius.

D1.- *L'any passat no vaig treballar. Bé, jo he anat al Museu d'Història de Catalunya, no sé si això..., doncs no és arquitectura*

Moderadora.- *Edificis.*

H3.- *Jo al Palau de la Música i la Pedrera.*

D2.- *Jo un itinerari per la Ribera, a Barcelona, en el qual vam entrar a Santa Maria del Mar, vam estar en un palau d'aquests del carrer Montcada, vam entrar dins, o sigui era tot un itinerari que feiem per la Barcelona medieval, aquell carrer que no se com és deia ara, el de les Caputxes, coneixeu? que té encara les fustes, bueno...*

H1.- *Sí, que està diguessim davant de Santa Maria del Mar.*

D2.- *Que diuen que és un dels trossos que conserva més la imatge de la Barcelona medieval. Són uns carrers que van, hi ha unes voladisses i gairebé bé s'ajunten els balcons d'una banda i d'altra...*

D1.- *I després, la última va ser la de la ciutat, la Barcelona Modernista, des de la plaça de les Aigües, no? el modernisme anant per tot l'Eixample.*

D3.- Jo vaig fer un itinerari per, vam agafar diferents èpoques; baixem per la Rambla, veiem l'església de Betlem des de fora, aquella façana barroca, anant cap a la plaça de Sant Jaume, veiem el Palau de la Generalitat, l'Ajuntament, la part aquella gòtica de l'Ajuntament, després cap a la catedral i la zona aquesta de Santa Maria del Mar.

H1.- Jo, el recorregut aquell de Sant Pau del Camp, Santa Maria del Mar, el carrer Montcada, la catedral, l'església de la Mercé, la Barcelona gòtica-romànica...

Moderadora.- Bé, anem a recordar els objectius que us vau plantejar quan feiau aquella visita i els continguts històrics que volíau treballar en aquesta visita, eh? Objectius i continguts.

H2.- En el meu cas, era veure com funcionava la màquina textil, el procés, les màquines del vapor, el problema del moviment de les màquines, el procés del cotó, del fil, de tota aquesta gaita, que deu-ni-do,... i després veure com vivien les persones. Això eren les dues coses clares que buscava.

H1.- En el meu cas, s'havia estat veient el gòtic i el romànic, i era constatar el que havíem vist d'una manera directa i veure el tipus de construccions, els diferents arcs, les diferències d'estils, després pel passeig del carrer, doncs veure la situació de la ciutat dels mercaders, era constatar un aprenentatge, un aprenentatge que ja havien fet.

D1.- Jo, en el meu cas, era la història del segle XIX, no? de mitjans del segle XIX, tot l'Eixample, construccions de l'Eixample aleshores...l'enderrocament de les muralles, per on anaven les muralles mediavals de Barcelona i a partir d'aquí, doncs com es comença a fer tot l'Eixample i també l'estudi de la burgesia, no? com la burgesia es desplaça al carrer del passeig de Gràcia, tot això, no? fent un estudi arquitectònic, però històric també, o sigui per tot l'Eixample de Barcelona.

D2.- Jo, en aquesta ruta, que és la ruta medieval, per tant, el que feiem era treballar com era la vida en una ciutat de l'època medieval, aleshores es tractava

de veure doncs, com vivien els artesans, com eren les cases, després com vivien els burgesos en el carrer Montcada després el paper que tenia l'Església en tota la construcció de l'església de Santa Maria del Mar i després també intentar veure la diferència entre el romànic i el gòtic, comparant Santa Maria del Mar amb una església que es diu d'en Marcús que és, de fet, a dintre no s'entra, però a fora te totes les característiques romàniques. O sigui que vam treballar la vessant com era la vida i també la vessant artística i també una vegada s'havia donat això a classe, era la part final per veure-ho (procediment deductiu, per corroborar el que ja sap l'alumne).

Moderadora.- O sigui, també és per constatar allò que ja s'ha fet a classe.

D2.- Sí, si.

D3.- Sí, jo també, com ell deia, uns temes que has estudiat a classe, doncs, mirar aspectes d'arquitectura barroca o de Renaixement o d'una sèrie d'èpoques que després ho constates en directe i allò que en principi podem veure-ho en una foto, doncs, veure-ho al natural és tot una altra cosa.

Moderadora.- Per tant, el teu objectiu aniria més cap a la motivació dels alumens o cap a...

D3.- No, la constatació, més la constatació i sempre més en la línia de la història de l'art, pot ser d'història a no ser que facis un tema d'història de l'art no seria tan adequat en aquest cas (no per motivar sino per constatar, corroborar allò que ja sap l'alumne).

H3.- Jo també feia història i història de l'art i aleshores és clar, era anar a conèixer allò que ja havíem treballat a classe, al Palau de la Música i la Pedrera, dues obres que són de Selectivitat i que anavem també per lligar el moviment modernista, la burgesia, com s'organitza el catalanisme polític al voltant del Palau de la Música, la simbologia del relleu d'en Miquel Blai, vull dir que era lligar aspectes d'obres que eren obligatòries i simbòliques com deiem, amb els

continguts que estavem treballant també a història, el catalanisme polític, la burgesia catalana, el creixement de Barcelona...

Moderadora.- *Per tant, els continguts històrics...*

H2.- *Jo volia comentar una cosa, és que es parla de constatació, i això de constatació jo per exemple em penso que quan jo porto als nanos a veure els telers de la colònia Vidal no els porto per que constatin, és queestic absolutament segur que abans no han entés res. És a dir, fins que no veuen un teler funcionant amb el fil i amb la llençadora fent aquell soroll fastigós i veuen que allò és de fusta i ala, ala, ala, ala per tot arreu, doncs no entenen res. I és que jo no diria una constatació, és que en aquest cas per entendre com funciona un textil o ho veu amb les màquines o és que jo no l'he entés personalment.*

D2.- *Però concretament, les màquines aquestes costen molt d'entendre com funcionen fins que no les veus.*

H2.- *Tú els pots dir que un obrer del XIX vivia amb un water petit, però fins que no ho veuen allà doncs no saben que és un water petit. Jo crec que no saben (en aquest cas, la visita no seria per corroborar sinó per aprendre conceptes nous, que a la classe no es poden entendre).*

H1.- *Més que constatació seria l'aspecte sensitiu, perque llegiriem les màquines, aquesta seria l'aprenentatge diguessim conceptual o abstracte, com vivien de malament o l'arc era així o era aixá, o l'església romànica buscava un sentiment de no se què a base de tal i de qual o treballaven allà amb un soroll i no se què i no se quantos...Doncs, bueno, una cosa és que t'ho expliquen i una altre és viure-ho d'alguna manera, no els pots ficar allà a treballar, perque pobres nens...encara ens fotarien un...*

H2.- *Els aniria bé, els aniria bé...*

Tots.- *ja, ja, ja...*

H1.- *A algú li aniria de conya... Llavors, els portes allà i veuen la màquina com funciona i com es mou i que tenien que estar allà tota l'estona ajupits i tot això, la percepció que tenen es reforça amb uns elements sensitius (per reforçar l'aprenentatge) nous. Tú pots explicar tot l'art romànic, l'església tenia aquesta forma, la volta tal i quan estaven allà dintre...però quan els portes i els fiques allà dintre (aproximació empàtica, percepció de l'espai) del lloc, aquesta aprensió, aquesta situació d'aprensió (mobilitzar i despertar sentiments) doncs, pot ser un increment de l'aprenentatge (fer visites per reforzar).*

H2.- *Sí, sí, sí.*

Moderadora.- *I en que referència als continguts, hem dit que eren continguts artístics, alguns de vosaltres després socials, de vida quotidiana,...què més?*

H3.- *I socials.*

D1.- *Sí, i socials i històrics.*

H2.- *De tècnica, a mí m'interessa molt la tècnica.*

H1.- *Jo el que dic és que es pot veure tots els àmbits que tú busquis, no cal dir, no només ens interessa com vivia el pobre, no no, com vivia el pagés, i com vivia el rei, com vivia el burgés i com era la fàbrica; vull dir, els diferents aspectes de la vida de l'home, diferents aspectes, aquests aspectes es poden veure, analitzar, percebre, de diverses maneres, d'una manera o d'una altra que tot és prou important de visualitzar, de veure directament, doncs, és pot fer una labor d'aprensió més profunda (comenta que es poden estudiar tot tipus de continguts històrics a partir de la visita al patrimoni arquitectònic).*

Moderadora.- *Esteu d'acord amb el que heu comentat?*

Tots.- *Sí, sí.*

D3.- *A més a més jo estava pensant amb la pràctica de les coses aquestes que fas...i per mí els continguts han de ser pocs, en una sortida per exemple, no? Han de ser quatre, pot ser són molts, dues coses. Això que quedi claríssim, i llavors, clar, vas passejant i aquelles dues coses les vas repetint com a objectiu bàsic, o com a contingut important, el que passa que paral·lelament a això, doncs, clar, hi ha multitud d'aspectes i de comentaris i pot ser de continguts, però jo en el meu cas no com a objectiu a priori perquè és que sinó penso que és massa abarcar i que no arribes per exemple, l'objectiu de veure la façana de l'església de Betlem, posem per cas, doncs és veure les columnes salomòniques i que s'imaginessin doncs aquells dos personatges, el gest que tenen i la característica, doncs, bueno, dins del barroc. Però, clar, paral·lelament a això, clar, per què és diu Betlem? Doncs clar, tothom veu el naixement allà, clar, a partir d'aquí comences a estirar del fil i pots treballar moltes altres coses, però no com a contingut essencial, si que deia que tot pot ser sensible de ser tractat desde molts punts de vista, però jo penso, que és important delimitar-ho.*

Moderadora.- *Sí, estem d'acord?.*

Tots.- *Sí, sí.*

Moderadora.- *Per tant, entenem que és fonamental que els objectius de les visites han d'estar lligats a les constatacions dels estudis fets a classe incorporant el tema també d'aprendre sobre el funcionament, en aquest cas tecnològic, pel que fa referència als continguts històrics de la vida quotidiana en general, i aspectes generals. Molt bé, passem ara a la pregunta número set. Ara recordarem també aquestes visites, aquesta darrera visita que hem fet amb els alumnes, però vull que en parlevu **dels tipus d'activitats que van realitzar els vostres alumnes. Qui els hi veu fer en aquests alumnes quan ver fer la visita?** D2, endavant.*

D2.- *Mira, dues coses. Primer que escoltessin i miressin, que ja és molt. Aleshores, de tant en tant, a veure ...eren alumnes de segon d'ESO, vull dir, que són petits i per tant escoltar els hi costa molt més que per exemple, no preteniem els professors que estiguessin una hora escoltant únicament. Aleshores, primer*

escoltaven una explicació que els hi feiem en una sèrie de llocs que havíem escollit prèviament i també portaven un dossier on anaven apuntant coses perquè després a la classe es corregiria. Per exemple, dossier, com anaven apuntant doncs els carrers que tenien nom d'ofici o per exemple havia un dibuix de com era una casa artesana i aleshores havien de posar quina activitat es feia a cada casa. O sigui, tenien que fer dues coses: sobre tot observar, això els hi deiem, havien de mirar molt i observar que tot allò després ho parlariem; escoltar alguna explicació i també anar escrivint alguna cosa. Perquè només escoltant, no, sembla que no s'enterin molt (bàsicament el que diu que fan és observar, escoltar i escriure).

H1.- Portaven un dossier i encara que es fan explicacions paral·leles, els objectius eren molt limitats. Els objectius bàsics eren molt limitats, o sigui en aquest cas concret, era que observessin directament les solucions arquitectòniques que es feien en el romànic i en el gòtic.

Moderadora.- I tú, D1?

D1.- Sí, igual, primer un treball previ per començar a classe, preparant el dossier i després, doncs, fer l'observació i el treball. Igual que els altres. Per no repetir-me.

D3.- Jo, a part, d'aquesta que abans comentava que havíem fet aquest recorregut, recordo que havíem fet, a la última, havíem fet primer un treball a classe que consistia en varies coses, i una d'aquestes era, jo els hi vaig donar doncs tot una llista de cases modernistes de l'Eixample, amb un plànol i la seva localització, eren alumnes que no vivien a Barcelona, vivien en concret a Sabadell. Llavors, doncs, ells anaven amb un plànol i havien de fer per grups un itinerari a unes quantes cases que visitarien amb un qüestionari sobre tot d'observació i de situació. Llavors, l'objectiu era, no només de patrimoni sinó que era també de moure's per la ciutat, no? Llavors, havien de veure, jo anava amb un plànol, arribava a Barcelona a l'Arc de Triomf, anavem a veure el museu d'Art Modern, allà al costat del Parlament, i després a partir d'allà quedavem doncs aquí de tornar doncs, a les dues, per exemple. I mentres tant, que havien d'haver fet? Doncs havien d'haver fet un itinerari, havien d'haver agafat el metro, havien

de portar la tarjeta del metro i havien d'anar sols per grups i havien de visitar obligatòriament la Pedrera, la Sagrada Família i em sembla que el Pati de les Aigües que està no m'enrecordo per allà quin carrer. I llavors, a més a més havien de buscar i fer-se l'itinerari, vull dir que en aquest aspecte sí que hi havia una ampliació d'aquests continguts encara que el fons fos aquesta observació de les cases modernistas de l'Eixample, i és clar, com que hi ha moltes, totes no les pots veure, no? Per tant, depèn de la que triaven com que tenien el dossier, doncs, si entres en aquesta entra i mira la llotgeta del porter, mira la placa dels timbres, mira, fes un dibuix, no sé...

D1.- Jo també ho he utilitzat, ara que m'enrecordo, de vegades aquestes visites ja concertades, no? o sigui que hi ha algunes institucions, no? que t'envien als instituts i et diuen: mira tenim aquesta visita no se, a Catalunya modernista, per la gòtica, etc. Alguna vegada jo la he utilitzat i bueno, no està mal.

H2.- En el meu cas, el que vam fer els nens va ser sentir una mena de pel·liculilla que ens posen allò en el teatrillo de la colònia, d'una visita amb les màquines, la represa, i tot això, i ells si que havien de, tenien en ment que havien de contestar 6 o 7 activitats que havien quedat pendents abans sobre això. Però allà en el que és la visita, practicamente no calia, a nivell personal no havien de prendre nota ni res; només veien i estaven a la guait. Jo em vaig quedar satisfet amb aquest punt...

Tots.- Tots parlen alhora i expliquen les seves vivències. És impossible transcriure el que diu cadascú. Tots participen i no s'escolten.

H2.- Aixó sí, a l'autobús els havia encarregat que havien de fer l'itinerari, el mapa, l'autopista, aixó sí.

D1.- A mí, també m'agrada posar tot el recorregut amb el mapa.

H2.- És un treball...però jo crec que va ser interessant.

H3.- Jo era al Palau de la Música i la Pedrera, però bàsicament al Palau de la Música era, apart de que havia un treball previ els hi vaig demanar que contestessin unes preguntes concretes i determinades d'observació de l'edifici, però en el retorn, al cap d'una setmana m'havien de presentar una mena d'informe d'unes dues planes de la descripció tècnica i una mica historiogràfica de l'edifici. A partir d'haver recollit tota la informació prèvia i la d'evidenciar els detalls que es donen en el qüestionari.

Moderadora.- I tú, D2?

D2.- No, jo ja ho heu dit ja, lo del dossier que anaven omplint.

Moderadora.- Per tant, podem concloure dient que les activitats que fonamentalment realitzen els alumnes són observar, escoltar i fer activitats en el dossier. Vale, Passem ja a la darrera pregunta i acabem.

Bé, aquesta us la faré en dues preguntes que faran referència a unes fotografies que la investigadora Margarita us anirà posant sobre la taula.³

H2.- Dues fotografies? (Tots es mostren encuriòssits, motivats i espectants)

Moderadora.- No, dos conjunts de fotografies. Primer un grup.

H2.- Aixó comença a ser interessant!!!

Tots.- Tots xiuxiueixen mentre la investigadora va col·locant les fotografies sobre la taula.

Investigadora.- Us les col·loco en quatre sèries.

Moderadora.- Bé, en el límit de la taula.

---

³ Primera estesa fotogràfica que mostra la investigadora als participants del grup de discussió. Veure annexe fotogràfic. Fotografies núm.42 (pàg. 780); núm. 48 (pàg. 806); núm. 52 i 53 (pàg. 810-811); núm. 56 (pàg. 814); núm. 60 i 61 (pàg. 818-819). En aquest cas se'ls va mostrar els edificis amb la seva imatge actual.

Investigadora.- Us podeu moure, veieu que hi ha quatre edificis: la catedral, l'església de Sant Quirze de Pedret, el monestir de Santa Maria de Ripoll i el monestir de Sant Pere de Casserres. (La investigadora presenta les sèries de fotografies i tots es mostren encuriossits).

Moderadora.- I la pregunta que us plantejem és **Quin d'aquests edificis us sembla més adequat com a document històric, eh? com a document històric per il·lustrar als alumnes la vida medieval?**

D1.- Jo he estat en aquest amb els alumnes, està a prop d'una colònia industrial (es refereix a Sant Quirze de Pedret) Jo, aquest l'he visitat amb els alumnes, i aquest què és? Sant Pere de Casserres?.

H3.- Jo triaria el monestir de Santa Maria de Ripoll.

D1.- Santa Maria de Ripoll, sí!

H1.- Jo per explicar la vida medieval, potser Sant Quirze de Pedret.

Moderadora.- Bé, recordem que estem gravant, aquest és Sant Quirze de Pedret.

H2.- Jo em referirira a Sant Quirze de Pedret.

D2.- Jo no coneixo Sant Quirze de Pedret, hi ha el poble al costat, o no?.

D1.- No, està aïllat, bé hi ha una colònia.

Moderadora.- Feu servir les il·lustracions, a partir de les il·lustracions.

Tots.- Parlen alhora i xiuxiuxen entre ells.

D1.- Ah, i aquest monestir també és molt maco (referint-se a Sant Pere de Casserres). Aquest de Casserres per la vida monàstica il·lustra perfectament la

vida monàstica i aquest més bé la vida rural (referint-se a Sant Quirze de Pedret) aquest de Sant Quirze de Pedret del que podria ser la vida rural del poble.

Moderadora.- *O sigui que tú també, Sant Quirze de Pedret, H1?*

H1.- *Sí, no, avian, pot ser l'època medieval té diferents aspectes. El que més m'agrada i atrau del món medieval és la vida rural, el món feudal. Llavors, per explicar sempre tens una cosa que t'agrada més i t'hi arrepenjes més. Jo el que m'agrada més explicar i m'atrau més és la vida dels camperols, la vida rural, el món feudal. Llavors, per això trio aquest tipus d'edifici, per que trobo que és més representatiu (Sant Quirze de Pedret) del món rural i feudal. Aquest és més representatiu de la vida urbana (la catedral) i una altra fase de l'època medieval, la vida monàstica, és un altre aspecte, però bueno, com que a mí m'agrada aquest aspecte, reflecteix aquest aspecte, que a mí m'agrada, és aquest edifici.*

D1.- *I per exemple, la catedral de Barcelona, la façana és del segle XIX o sigui que d'aquesta manera no serà molt representativa o pseudogòtica. Sant Quirze de Pedret malgrat de tenir alguna, la façana que és de varies èpoques, o sigui també té varies èpoques (connotació negativa a la diacronia de l'arquitectura), és sin embargo la més representativa. Jo aquesta com a vida rural (Pedret) i aquesta com a vida monàstica (Sant Pere de Casserres).*

Moderadora.- *Tú, H3, has dit Santa Maria de Ripoll?*

H3.- *Sí, és que jo penso que és un edifici simbòlic, simbòlic perque té d'element polític pel naixement de Catalunya, d'element arquitectònic des de Cuixà, els tipus dels arcs...l'estudi del romànic; és un edifici que sintetiza molts elements i a més a més tens tota la història que també la pots treballar del tema feudal, de la vida monàstica,...*

D2.- *Jo, per exemple, Sant Quirze de Pedret no ho coneixia, pero veient-ho m'agrada molt, i també m'agrada molt Sant Pere de Casserres, aquest sí que el conec. També perque a l'època medieval normalment no? no estaven tant en zona urbana els edificis, el món era més rural i aleshores trobo que de cara a la*

didàctica, els nanos entendrien més el món rural en uns llocs aïllats. Aquest el conec i està molt bé, l'han arreglat ara i ja es veu (Se puposa que el troba restaurat d'ara per la manera diferent de fer-ho ara o en dècades anteriors). Ara, Sant Quirze de Pedret, també m'agrada.

D3.- Jo no se ben bé perquè, clar, aquests aspectes que deia, però jo casi m'inclinaria per Santa Maria de Ripoll i també la catedral de Barcelona, perquè penso que són edificis que estan en un context, per tant, a mi em sembla, eh? d'entrada sense tampoc no conèixer massa aquest de Pedret, que penso que vale, segons quins aspectes si que es poden tractar més, però clar, l'aspecte rural on vivien aquella gent? Perquè clar tens el monestir però ells no vivien al monestir, perquè eren els pagesos, llavors, s'em fa difícil el poder donar una coherència a tot el que pot ser aquest món medieval. En canvi, la catedral de Barcelona, tot i que podria ser una altra fase, pel que estigui encabit en una població amb cases, per dir-ho així on els alumnes es poden imaginar on vivia la gent, penso que això és un element important, i aquí a Santa Maria de Ripoll, penso que també, que li dóna més aquest aspecte. Els altres els trobo molt aïllats per entendre aquests món feudal, no ho sé s'em fa difícil.

Moderadora.- A continuació la Margarita us posará unas altres fotografies.

H2.- Ah! Jo encara no he dit res! (vol participar, està motivat).

Moderadora.- Tú, no has dit res?.

H2.- Jo aquest de Pedret el trobo més representatiu, no pel simbolisme sinó per l'ambientació, com a lloc petit com a església pobre, sense decoració, en un ambient rural apartat, jo crec que aquest seria el més representatiu del sentir de la població que no un lloc simbòlic (referint-se al que ha dit el H3, Santa Maria de Ripoll).

H3.- (interrompeix a H2 per portar-li la contrària). Però el poder dels monestirs i el lligam religiós i polític, el monestir de Ripoll... a veure no es tracta de a veure qui guanya, però...

Tots.- L'interrompeixen. Parlen tots alhora.

D2.- *Estem dividits, eh ? (discurs enfrontat).*

H2.- *Jo diria grandielocuent. Com el de Ripoll havien molts a Catalunya. Com aquest havien moltíssims. Des d'aquest punt de vista, sí, podria sortir la meua idea; des del punt de vista significatiu i simbòlic i seria això, la teua.*

H1.- *És que jo com a comentari diria que estem triant els edificis també en funció dels conceptes i objectius que tenim.*

D1.- *I tots són vàlids, tots són vàlids.*

H1.- *Tots són vàlids i complementaris. Però, clar, és que hem de triar un. Només hem de triar un i punt. Però, clar em sembla que triem en funció de la prioritació dels conceptes que tenim nosaltres i dels objectius del que creiem que és més important, del que ens agrada.*

Tots.- Parlen tots alhora i no s'entén res del que diuen.

D1.- *Clar, jo crec que representen cada aspecte de la societat, o sigui que es complementen tots quatre.*

Moderadora.- *Estariau d'acord que es complementen?*

H2.- *Sí, em sembla que això està molt esbiaixat cap a l'Església, no?*

H3.- *Sí,*

Tots.- *Ja, ja, ja (rises generals)*

D3.- *És que la societat ja ho estava d'esbiaixada.*

D1.- *La societat ja ho era així* (aquí emergeix l'imaginari col·lectiu que tenim sobre el món medieval, un món prioritàriament dominat per l'Església).

Moderadora.- *Bé, doncs, ara la Margarita ens posarà les últimes sèries. A veure que us estan suggerint aquestes noves sèries!*⁴

Investigadora.- *Només es per que penseu. Són els mateixos edificis. Heu d'anar llegint per que hi ha coses sorprenents.*

H2.- *Sorpresas te da la vida...*

Investigadora.- *Sorpresas te da la vida...Per exemple, a veure si busqueu les muralles medievals* (referint-se a les imatges sobre les restauracions del pla de la Catedral de Barcelona).

H2.- *A ver si las encuentras, ja, ja, ja.*

Tots.- *Xiuxiueig general.* (Tots parlen i estan sorpresos, fan comentaris en veu baixa. Moments de silenci, el silenci s'allarga, ningú sap que dir...)

H1.- *Això és una trampa!!!*

D1.- *Ja, ja, ja... Això està reconstruït...*

D2.- *Aquest de Sant Quirze...*

D1.- *Aquest està molt ben reconstruït.*

H3.- *I ara que és el que hem de valorar?* (sembla que ho diu cansat).

---

⁴ La investigadora va mostrar l'altra sèrie fotogràfica, on apareixien els mateixos edificis abans de ser intervinguts. Veure annexe fotogràfic. Fotografies núm. 38, 39, 40, 41 (pàg. 796-797-798-799) ; núm. 43, 44, 45, 46, 47 (pàg. 801-802-803-804-805); núm. 49, 50, 51 (pàg. 807-808-809); núm. 54, 55 (pàg. 812-813); núm. 57, 58, 59 (pàg. 815-816-817)

Moderadora.- *Què us està suggerint aquesta nova sèrie de fotos que us acabem de posar? Penseu en criteris de restauració, per exemple (moments de silenci, tots miren atents, sorpresos, no contesten).*

D1.- *Jo per exemple, la de la restauració, la millor restaurada i la que ha mantingut pot ser l'esperit més clarament és la de Sant Quize de Pedret, la que ha mantingut la idea. Sí, perquè l'espadanya aquesta, quan jo vaig estar, jo ja ho he explicat, va haver-hi o sigui, no m'enrecordo de quin segle era aquest, però va haver-hi una reconstrucció, però m'enrecordo que ho van fer per que això no era l'original, aleshores ho van treure precisament per conservar l'original, o sea per fer l'original, em sembla a mi que m'ho van explicar, no? i si m'enrecordo que van dir que sí que tenia una mena de campanari però ho van treure per conservar l'autèntic.*

Moderadora.- *Penseu en la fiabilitat.*

H2.- *Aquest és el problema clàssic*

Tots.- *Parlen tots alhora i cadascú diu la seva. No s'entén el que diuen.*

D2.- *Ara ve la part més... (no ho saben definir)*

Moderadora.- *A veure, aquestes fotos que us estan suggerint referent a l'autenticitat i fiabilitat? Finalment, la Margarita us posarà unes darreres fotografies (el temple romà de Vic)...*

Investigadora.- *Que son per provocar una mica el tema de la fiabilitat de la font arquitectònica: el temple romà de Vic fa uns anys i tal com el veiem ara. És una mica per provocar algun tipus de comentaris sobre que hauriem de fer com a professors quan anem amb alumnes i utilitzem l'arquitectura com a patrimoni arquitectònic, però com a font i document, ¿què hauriem de tenir en compte? Per saber si és fiable la font, si és autèntica, o no. Quins aspectes s'haurien de tenir en compte que pot ser fins ara mai hem pensat.*

H2.- *A veure, hem de tenir en compte que nosaltres som tristes professors, no som experts. Jo ja era conscient dels canvis i de que els canvis es poden fer amb la millor o la pitjor intenció, amb la millor o pitjor fortuna i de que que hi ha moltes línies, que hi ha gent que prefereix no tocar ni tan sols conservar, i deixar que es degradi naturalment, però, bé, la idea és que jo vaig a aprofitar una situació reconstruïda bé o malament i clar, això de bé o malament no soc jo qui ho haig de dir.*

Moderadora.- *Molt bé, H2. ¿D3?*

D3.- *Jo penso que tal és, és igual, el que estigui reconstruït o que no, en el sentit per que clar, quin és l'objectiu, que ¿els alumnes tinguin desde el punt de vista de les classes que nosaltres podem fer amb els alumnes o des del punt de vista de restauradors-arqueològics escrupulosos?. Penso que és el punt de vista pedagògic, per tant, a mi m'és molt més vàlid aquesta recreació del temple romà sigui o no sigui certa, m'és igual per imaginar-me i per ajudar que els alumnes s'imaginin que no pas aquesta (es refereix la imatge d'abans de la recreació). Per tant, penso que tant és, o no? No ho sé...*

Tots.- (interrompeixen a D3 i tots parlen alhora).

D3.- *Jo en principi penso que tant és perquè l'objectiu pot ser aquest, ara potser també tenim el risc de caure en... bé, però pot ser aquest seria un altre tema.*

Moderadora.- *Poso sobre la taula el tema de la fiabilitat. Val?*

D3.- *Jo a més diria una altra cosa, clar, també podem entrar en la fiabilitat de la història en sí, no? Clar, aquest seria un altre tema.*

H1.- *Qui toca?*

D1.- *Jo el que li diria a l'alumne, li diria: mira això és tal com està ara aquí. El temps ha passat 2000 anys i en 2000 anys que passa amb les cases? Es derrobem, es desfan, passen les bombes, les guerres i això s'ha reconstruït. O*

sigui no sabem si és veritat o què, jo no vivia fa 2000 anys. Ara això és el que queda i el que nosaltres ens hem imaginat (la reconstrucció actual) i està reconstruït, jo els diria que està reconstruït i ja està i punt. I opino igual que D3, no? tant se m'adona O sigui que el temps és el temps i d'aquí 1000 anys a lo millor sapiga Deu el que passa (Tant D3 com D1 és mostren indiferents al tema de l'autenticitat o fiabilitat. Parlen de didàctica per sobre de tot, però la didàctica correcta és aquella que traspasa el procediment metodològic d'una ciència a l'aula).

Moderadora.- H1?

H1.- Aviam, jo crec que hi ha nivells d'alumnes i nivells de coneixement i nivells en que es poden explicar unes coses o unes altres. Si som conseqüents una mica amb el que hem anat dient, una de les coses que hem dit és que de cara als alumnes, els alumnes que tenim davant que són alumnes de Secundària, parlant des del punt de vista de didàctica de la història, no de qüestions de fiabilitat del coneixement o de fiabilitat de les investigacions històriques, que crec que llavors és un altre tema. Seguint el fil hem de dir que el patrimoni ha de ser entenedor i comprensible per l'alumne, per tant, si nosaltres i que nosaltres hem d'escollir entre les pedres i entre el no sé què i no sé quantos, allò que sigui més entenedor per que l'alumne compregui, per tant, queda al marge els temes aquests de purismes, de fiabilitat, d'autenticitat, de veracitat i si anem a la qüestió purament pràctica per explicar a l'alumne, i perque ell entengui uns determinats termes o conceptes, és molt més útil pedagògicament per mi un edifici ben reconstruït, reconstruït, ni bé ni malament, reconstruït, que no pas una sèrie de pedres de difícil interpretació i fins i tot i fins i tot, en pot ser fins a més útil una recreació ideal (¿ I no és una qüestió de didàctica de la història, com utilitzar la font d'una manera metodològicament correcta? No tenen en compte els criteris de l'autenticitat-fiabilitat).

H2.- Bé, jo, sentint parlar a H1, em posaria una mica,...bé, doncs veig alguns problemes. És a dir, hi ha reconstruccions bones i hi ha reconstruccions dolentes. I penso que d'alguna manera en la història de la reconstrucció hi ha coses diferents. Aquesta és una línia que millora, però que no és el mateix. I aquestes

(assenyalant Sant Pere de Casserres i Pedret) són dues línies modernes. I clar, parlar de gòtic amb això jo no ho tocaria (referint-se a la catedral de Barcelona) Puc parlar de tot, es pot parlar de Viollet le Duc, eh? que és el gòtic superperfecte, el model, el paradigma, però bé, el pots parlar com a paradigma per que entenguin que és una volta, que és una arxivolta, que és un contrafort, coses així, però no puc parlar del gòtic. Jo si que seria una mica estricte amb això. (H2 es mostra més caute i valora la qüestió d'autenticitat-fiabilitat).

Moderadora.- H2, els professors hauriem de saber això? Hauriem de saber aquest camí que ha portat la catedral de Barcelona a l'actualitat?.

H2.- Home, clar!.

D1.- Jo crec que sí.

Moderadora.- Què opines?.

Tots.- El discurs fet per H2, que abans D3, D1 i H1 ignoraven, ara tots ho recullen dient que sí és necessari. El grup ha modificat el discurs a partir del que ha dit el H2)

H3.- L'estesa que ens has fet (referint-se a les fotos) ens ha portat a la definició d'història. La història no deixa de ser una ciència interpretativa, clar i aleshores això ens ho ensenyen a primer d'història quan comences a llegir coses de ciència històrica una de les coses que et diuen és que la historia és una ciència humana, interpretativa i aleshores evolutiva i aleshores el que tenim aquí davant són evolucions i interpretacions de la història (Idea correcta, ja que tota obra de restauració és una interpretació i una hipòtesi). I que aleshores això obliga a tenir una actitud crítica davant de les fonts i els documents. I tant un document escrit com un document patrimonial.

D1.- Clar, clar.

Moderadora.- D2, t'ú estàs d'acord amb això, amb aquest element crític que hem de tenir, que comentava H3?.

D2.- Sí, a veure, jo també el que pensava és que abans hem dit, que el que més ens interessa és la utilitat didàctica, eh?. Per tant sent coherents també com deia ella abans, ens interessa més això davant els alumnes (la qüestió didàctica per sobre de l'ús científic i seriós de les fonts) que això, però també hi ha diferents maneres de restaurar, aleshores a l'hora de restaurar doncs hi ha edificis que es veuen ben restaurats com el de Pedret.

D1.- El de Pedret està molt ben restaurat. Aquest també (referint-se a Sant Pere de Casserres).

D2.- I n'hi ha d'altres doncs que per mí s'han inventat molt, perquè Ripoll m'he quedat sorpresa, realment abans de la restauració i el resultat és molt diferent. I també ho hem de tenir en compte i ho hem de comentar segons el nivell dels alumnes (per que el coneixement sigui didàctic també ha de ser científic, és a dir, s'ha d'aplicar a l'arquitectura la crítica de la font, propi de la metodologia històrica).

H2.- I no és per casualitat que és així, je, je. Això sí que és per casualitat, això no (referint-se a Ripoll). Je, je.

Moderadora.- Llavors, et donaria peu a explicar el què, H2?.

H2.- Home, que en la reconstrucció de la forma arquitectònica intervenen un munt de fonts d'art, documentals, manuscrits, gravats antics, dibuixos, quadres i que per arribar d'aquí a aquí (referint-se a les ruïnes de Ripoll abans de la reconstrucció o reproducció d'Elies Rogent) han pogut moltes coses i a més hi ha limitacions econòmiques i clar, no és el mateix el romànic del 2004 que el del 1500. Però no és només per casualitat, hi ha molt de fons.

H1.- Jo crec que amb aquesta estesa de fotografies que hi ha aquí es podria fer una classe amb gent que està a la Universitat d'Història i clar, i llavors sí que

s'hauria d'explicar, fer-ho raonar, fer-ho pensar, per treure el tema de les restauracions, com són les restauracions i que els diferents conceptes de la restauració de la història de la veritat, la història evolutiva aquesta també es va modificant; no són ara els mateixos conceptes de la història que hi havien ara que els que seran d'aquí 10 anys perquè no és una veritat estable, sinó que es va modificant. Però amb els alumnes que tenim de Secundària, pot ser fer això d'aquí sobre els despatxarem, però els conceptes és el primer que volem que entenguin.

D2.- Hi ha una cosa que pot ser podria ser de molta utilitat amb un alumne de Secundària i és com, a veure, això és del 1860, però bueno, Ripoll, per exemple, a veure, el nostre patrimoni si el deixem (es refereix a l'estat de les ruïnes de Ripoll) així, veureu com queda, en canvi si es cuida, si es vigila, si es remodela com a mínim, una mena de valors, sobre tot a Secundària (parla dels valors que es poden transmetre ensenyant el patrimoni arquitectònic).

H3.- Jo vull reforçar això del tema dels valors. Clar, és que el document, la imatge, es pot treballar, imaginem alumnes que no han estat mai a Ripoll i els hi dones aquesta imatge i els hi dones la primera, no? Aleshores o ens pot servir per conèixer que era el romànic perquè aquella imatge ens dona des de les torres, els absis, els arcs, eh?, tots els continguts característics del romànic, però després hi ha tots aquests aspectes de valors que explicava D2, que són molt també de continguts humans, d'actituds de treball que treballem sempre, des de la matèria d'història i que això també és una recreació i que el que estem fent és un viatge que ha quedat petrificat en el temps, però amb els valors de la gent que ara l'ha reconstruït (interessant la idea de l'evolució continuada de l'edifici, d'una història viva i que el present també actua sobre ell) i que també hi ha un altre factor d'interès econòmic, que apuntaven deixar això així (en ruïnes) no atrau ningú si no que provoca que la població que viu en aquesta zona fugi, se'n vagi i volgui marxar i en canvi un edifici completament acabat té un atractiu turístic que genera economia.

H2.- Si estiguessim a Galícia, reconstruir això estaria prohibit, no es podria fer amb la llei actual, és curiós, però és així.

H3.- *No es reconstrueix res a Galícia?*

H2.- *No, no es pot reconstruir gens. És una decisió que evita aquesta situació, la discussió posterior de que agafin això ho converteixin en això, vinguin després de 50 anys, tinguin un altre concepte del romànic completament diferent i diguin això és una "pastiche". Tot a fora. Això és actual. Avui en dia la legislació sobre la conservació del patrimoni de Galícia prohibeix qualsevol tipus de reconstrucció.*

Moderadora.- *Una cosa us vull, una mica relacionat amb això. La política té a veure amb la restauració?.*

Tots.- (Xivarri general) *Sí!* (al unísono) .

Moderadora.- *A veure, expliqueu-me per què.*

D1.- *Jo, per exemple, m'ha vingut una imatge de la Alhambra de Granada, perquè jo soc de Granada. I aleshores quan jo estudiava història allà es va descobrir que havia en la Alhambra, al voltant de los leones, no? havia un artesanat tot del Renaixement, renaixentista tot. Aleshores es va excavar, fent unes proves arqueològiques o el que sigui; es va descobrir que a sota havien unos mocàrabs preciosos àrabs. Aleshores que es va fer? Es va treure el...bé, clar, diriem... és que aquest és renaixement i l'altre..., i van dir, no, no fora l'altre i d'allò. Per exemple, Granada o sigui la Alhambra de Granada és al costat del Palau de Carlos V, típic monument del Renaixement autèntic, i al costat, no? al costat és aquesta barreja, no? sort de que van fer coses que l'Alhambra es va salvar, no? però en l'Alhambra mateixa, al voltant de los leones havia pues tot renaixement, tot un artesanat renaixement, i clar ho van treure perquè a sota estaven els mocarabs autèntics, aleshores ho van treure, clar ho van treure perquè eren de guix i aleshores van quedar els autèntics. Però a través de la història, clar, van venir els Reis Catòlics i que van dir? I sort de que no van destruir més, no? Van destruir una part perquè van posar el palau de Carlos V, allà al costat, però bueno, alguna cosa va quedar.*

D3.- *Jo volia dir dues coses. Jo no entenc gaire de temes de restauració, tinc les intuïcions que et fan entendre, però no sé que és el que pot ser millor o pitjor perquè se que hi han controvèrsies, el que passa que la pràctica de la reconstrucció penso que ha estat de sempre, el que passa com més proper a nosaltres es sembla que sigui menys correcte. En canvi si ens trobem obres, a veure, les obres que s'han anat transformant al llarg dels anys, doncs, no sé si dir-li reconstruccions o no, però en qualsevol cas s'han refet i tenim un edifici, doncs, amb totes aquestes barreges que abans comentaven doncs, de parets al davant, de retaules al darrere, etc, etc, per tant, això com una cosa, i després en quant la importància que pot tenir la política, clar, jo penso que depèn del moment; la importància de Ripoll en el moment que es reconstrueix, doncs, clar té una incidència claríssima, en quin moment es reconstrueix tot això.*

Tots.- *En el segle XIX...(xivarri general, tots parlen alhora sobre les bases del nacionalisme català i la renaixença).*

D3.- *En un moment en que s'han de consolidar les bases d'un patrimoni del nacionalisme català. El mateix que passa en altres llocs. Per tant des d'aquest punt de vista, doncs clar que té significació que sigui molt llunyà aquell edifici del que era en realitat...*

H2.- *Ves a saber; és que no ho sabrem mai.*

D2.- *Clar que no ho sabrem.*

Moderadora.- *En aquest sentit, quina fialibilitat té aquest document històric? (referint-se a Santa Maria de Ripoll).*

H2.- *Doncs, el mateix que pot tenir el llibre de text.*

D3.- *Home, és que depèn...*

H3.- Té fiabilitat en el sentit que recupera elements que hem acordat el col·lectiu, aquests són elements característics del romànic, i és això, aquesta és la credibilitat com a document gràfic.

Moderadora.- Com a document històric.

H3.- Com a patrimoni o com a fotogràfic?

Moderadora.- No, no, com a patrimoni.

H3.- Com a patrimoni i que a més a més permet la visita es fa impossible amb els alumnes, i en canvi així la visita es pot fer, té molta més potència didàctica, pots recrear molt més la vida en un monestir, que en un monestir potent que era seu comtal, amb una biblioteca important pots visitar la biblioteca, pots pujar al campanar, pots dibuixar i analitzar les arcades i els capitells del claustre o de la façana, en que hi ha molts elements que ens poden donar molta informació d'aquest període que interessa treballar.

D3.- I si no doncs, també pot servir per entendre el perquè es fa d'aquesta manera, és a dir, que penso que la utilitat no és només des del punt de vista artístic i de la fiabilitat de l'art romànic, en aquest cas, sinó que també et dóna una informació interessant de quan es construeix això, i perquè és construeix precisament d'aquesta manera. El que passa és que pot ser estariem parlant d'un altre col·lectiu d'alumnes que no sé si seria exactament els de...

H3.- Els de Secundària (acaba la frase de D3)...De totes maneres jo no entraria a qüestionar en profunditat el tema de la fiabilitat, però sí que et serviria per poder trobar i treballar molts constinguts que interessin treballar.

Moderadora.- Clar.

H1.- Però és que jo crec que tú estàs parlant de fiabilitat i jo crec que s'està contestant utilitat. Llavors, quina fiabilitat té, doncs, les coses són fiables en el sentit de que el col·lectiu d'historiadors i entesos i tal la consideren fiable, i en el

grau que la consideren fiable, i aquesta fiabilitat serà ara d'una manera i dintre d'uns anys pot ser un altre, i ara pot ser fiable i d'aquí un temps es pot descobrir no sé que no sé quantos i aquesta fiabilitat fora. O sigui, que a mí el tema de la fiabilitat em preocupa molt poc.

D1.- És relatiu.

H1.- Perque és fiable allò que tots nosaltres...

H3.- Decidim (completa la frase de H1).

H1.- Ho acceptem com a fiable, però demà serà fiable o que ahir era fiable no hi ha cap garantia de res.

Moderadora.- Això també serà aplicable a les fonts escrites?.

Tots.- Si, i tant, i tant. I més.

H1.- I més, i que no es falsifica i que no s'amaga i que no es canvia (emergeix el problema de la fiabilitat de les fonts en general) i que no s'oculta i que només sabem les versions d'uns i no la dels altres, perque els han matat...

D1.- Clar, clar...

Moderadora.- Tú, D2, també ho consideres?.

D3.- Jo de totes maneres, en el tema de la fiabilitat, a part d'aquestes reflexions jo penso que clar, vas al final de tot o al principi de tot i clar, què és la fiabilitat de la història?, en què consisteix? en saber exactament què, en quin moment era l'edifici més fiable (sempre és fiable, visió sincrònica) que no en un altre moment, en quin moment que li van afegir una pedra o li van treure una pedra, és a dir, arribem a un punt...

H1.- *No, pero aviam, hi ha una cosa, aquest edifici és totalment fiable porque és així, una altra cosa és que nosaltres agafem el fil de la fiabilitat, indiquem: el van construir, aquest edifici és així porque en l'any tal uns senyors que pensaven tal, tal, tal, i llavors anem veient que hi ha tot un procés tot un procés que ens porta, porque veiem, aquest edifici és així per causes històriques, eh?*

D3.- *Sí, però...*

H1.- *Les reconstruccions també això, formen pat de la mateixa història i reconstruim d'una manera o d'una altra en funció de la nostra interpretació històrica, necessitats polítiques, bla, bla, bla...*

D3.- *Ja, però, quan parlem de que allò és més fiable, la reconstrucció actual de Santa Maria de Ripoll, amb aquesta del 1860, per què decidim que aquesta és més fiable que aquella? Per que en el fons sembla que partim d'aquí, no? o sigui aquella no és fiable porque fixa't com estava aquí (referint-se a les ruïnes) i què? Si suposem que d'aquí 200 anys com estarà aquesta? I suposat que s'hagi destruït i anem en aquesta d'aquí m'enteneu el que vull dir? Quina?. Quina és fiable? ¿Aquesta és la fiable? (es mostra desconcertada).*

D1.- *Tot és relatiu.*

D3.- *Aquesta és més fiable? ¿Perquè? Com no tenim fotos anteriors...*

H1.- *No, i que fins i tot amb molts edificis si cal explicar-ho sobre tot de l'època medieval més antiga, no es construïa amb un pla pleestablert, sinó que s'anava construïnt en funció de les necessitats i si havia calés construïa l'avi, després el fill no construïa porque era una mala època i el net hi afegia no se qué i després l'altre treïa la torre de fusta i la feia de...i s'anaven fent aquestes coses que tenen uns plànols...que esgarripen els arquitectes racionalistes (s'està referint a l'arquitectura de tipus popular).*

D2.- *Han anat agafant les pedres dels castells per anar construïnt els seus pobles, pellers...*

H1.- *Les làpides romanes...*

D1.- *El Colisseo romano llegia l'altre dia jo, no? que els papes del Renaixement van agafar totes les estatués i totes les pedres, tot el marbre, doncs per construir el Vaticà. O sigui que...i després una cosa molt curiosa que he vist ja que parlem d'aquest estiu a Sicília, en Siracusa, una església que tenia, bé, estava feta sobre un temple romà, ai!, sobre un temple grec, amb les columnes dòriques, i a més a més veiem totes les columnes dòriques perfectes, no? A sobre hi havia posat doncs el bizantí, tenia tota la delló bizantí; després van venir els almogàvers i tot això i tenia la part...però es veien tots i el barroc i la façana barroca. Aleshores tu entraves a dins de l'església i veies les columnes gregues a més que ho han deixat perfecte, no? i podies estudiar totes les èpoques, és una església molt curiosa aquesta.*

H1.- *Jo fins i tot en els alumnes encara que siguin de Secundària, més que parlar-lis del concepte de fiabilitat d'allò els hi parlaria de la relativitat dels edificis (això podria aplicar-se també a la relativitat del coneixement històric i les diferents fonts històriques), de dir, bueno aquest edifici estava així però ha estat reconstruït, aquí hi ha aquest castell però fixeuvos aquí hi ha les pedres de sota... o sigui el concepte de relativitat dels edificis.*

D1.- *Per que la història no és estàtica, jo crec que és dinàmica.*

Moderadora.- *En aquest sentit, si que m'agradaria com a consens final, estariau d'acord que l'arquitectura és en continua evolució?*

Tots.- *Si, si...*

H1.- *I és relativa.*

D1.- *I és relativa.*

H3.- *I superposició .*

D1.- *I superposició.*

H3.- *I es barreja.*

D2.- *I la importància que se li dona és també diferent segon l'època.*

H1.- *Jo, la cuina de casa l'he refet 3 vegades.*

Tots.- *Ja, ja, ja (enrenou, xivarri. Tots parlen alhora).*

H2.- *I la importància cultural que se li dóna.*

D1.- *Clar, clar.*

D2.- *Hi ha una cosa, a principis del segle XX hi ha un canvi de política respecte al patrimoni a partir de que la Mancomunitat s'encarrega de la cultura, és quan comencen a recuperar-se moltes esglésies i per exemple hi ha una cosa que jo els explico als alumnes que és curiosa, és quan els americans venien aquí a emportar-se les esglésies senceres.*

H3.- *Com Sant Miquel de Cuixà.*

D2.- *La meitat del monestir, no la meitat del claustre de Cuixà està a Nova York, intacte, i després per exemple hi ha una església que em sembla que està al costat de Banyoles que té arcades...la de Porqueres que té encara els números de que ja ho havien numerat per emportar-se-la els americans, i llavors tot això es va frenar a partir de que i va haver-hi una política de conservació del patrimoni.*

H2.- *Però el Palau Maricel de Sitges està a base de pastiches de tota Castella.*

H3.- *Si, si.*

H2.- Robat de totes parts.

D1.- A on? A on?.

H2.- El Palau de Maricel de Sitges, finestres, portes, claustres, de tot de pastiches.

D2.- Doncs a Nova York hi ha un museu que és el dels claustres que hi ha, el de Cuixà i després tot de claustres i de peces de tot arreu, de Soria, de...

H1.- Perque no creiem que només són el saltes els dolents, a Elx hi ha un temple egipci.

D1.- Egipci? Clar, que el van treure d'Assuan, si, ah! i a Madrid també hi ha un altre de quan es van fer la presa i en Berlín d'allò com es diu, l'altar de Pèrgam, sencer, que s'ho van emportar els berlinesos...

D3.- I els frisos del Partenó...al British...

Moderadora.- Molt bé, llavors per concloure, per tant, nosaltres considerem que els professor han d'estar informats de les tècniques de restauració, de les tècniques, o millor dit, de les restauracions que s'han fet, dels criteris que s'han seguit?

D1 i H1.- Jo crec que sí, és útil.

H1.- I en els alumnes síno fer aquesta explicació, si relativitzar també el que estan veient, bueno dir, "això és més o menys"...

Moderadora.- Bé, doncs hem acabat. Ara sí que moltes gràcies de part de la Margarita.

Investigadora.- Ja està, ja heu anat treient tot el que es necessitava per la investigació entre les meves notes, les de la Concha i el que li he anat passant.

Ja m'he imaginava que us sorprendrien les fotos perquè eren sorprenents i bé que a partir d'aquí doncs no sé, tots plegats suposo que prenem una mica de consciència del tema de la font arquitectònica que s'ha de tractar d'una manera específica, no? Bé, doncs moltes gràcies per la vostra ajuda i col·laboració.

